

De tenuitvoerlegging van het vonnis in het licht van artikel 6 EVRM¹

Leopold Schellekens

Onder wetenschappelijke begeleiding van
Prof. Dr. Paul Van Orshoven
en Mevr. Isabelle Dupré

Inleiding

Artikel 6 EVRM huldigt het fundamentele principe van de Rechtsstaat, dit is het regime waarin de gezagsdragers gebonden zijn door het objectief recht waarvan zij de toepassing moeten verzekeren, en hun macht door de individuele rechten van burgers is beperkt.² In een Rechtsstaat zijn zowel de rechtsonderhorigen als de gezagsdragers aan het recht onderworpen. Het is daarom van het grootste belang dat er rechtsbescherming wordt geboden wanneer iemands rechten worden aangetast. Traditioneel staat de rechter in voor de rechtsbescherming. Doch jurisdictionele rechtsbescherming brengt het ideaal van de Rechtsstaat geen stap dichterbij indien de rechter en de rechtspleging niet aan een aantal waarborgen voldoen. Deze waarborgen maken de rechtsbedeling tot een behoorlijke rechtsbedeling. Een aantal van deze beginselen van behoorlijke rechtsbedeling worden opgesomd in de artikelen 6 EVRM en 14 IVBPR.

In een democratische samenleving bekleedt het recht op een behoorlijke rechtsbedeling een dermate belangrijke plaats dat een beperkende interpretatie van artikel 6 EVRM niet gerechtvaardigd is. Zo heeft het Europees Hof voor de Rechten van de Mens in een recente jurisprudentiële evolutie, die in een eerste deel besproken zal worden, het recht op het proces in de zin van artikel 6, §1 EVRM uitgebreid tot de tenuitvoerlegging van het vonnis, voor zover het vonnis valt onder het toepassingsgebied van artikel 6, §1 EVRM.

Daaruit vloeit voort dat de waarborgen opgesomd in voormeld artikel toepasselijk zijn op de tenuitvoerlegging van het vonnis. Zo heeft het Hof herhaaldelijk gesteld dat de tenuitvoerlegging van het vonnis waarvoor de

¹ Winnende inzending Fettweisprijs 2000

² P. VAN ORSHOVEN, *Behoorlijke rechtsbedeling bij geschillen over directe rijksbelastingen*, Antwerpen, Kluwer, 1987, 3.

tussenkost van een rechterlijke instantie vereist is als tweede fase van de gehele procedure beschouwd kan worden en in rekening genomen moet worden bij de beoordeling naar de redelijkheid van de termijn om een rechtsgeschil te beslechten. Interessant is op te merken dat deze rechtspraak de tenuitvoerlegging van het vonnis slechts in acht heeft genomen voor de berekening van de redelijke termijn voor zover de uitvoering van het vonnis in handen ligt van de overheid. Deze rechtspraak is voorafgaand aan de principearresten waarin geoordeeld werd dat de tenuitvoerlegging van het vonnis als dusdanig integraal deel uitmaakt van het proces in de zin van artikel 6, §1 EVRM. Men kan zich derhalve afvragen in welke zin deze beperkende rechtspraak (die het toepassingsgebied van artikel 6, §1 EVRM beperkt tot uitvoeringsprocedures waarvoor de tussenkost van een rechterlijke instantie vereist is) nu nog doorgetrokken kan worden gelet op de ruimere bewoordingen van de recentere principearresten (tweede hoofdstuk).

Naast de rechtspraak die het eindpunt van de redelijke termijn verlengt tot het ogenblik waarop het vonnis ten uitvoer wordt gelegd, zal in dit tweede hoofdstuk ook onderzocht worden wat de functie en inhoud zijn van de redelijke termijnvereiste naar gelang van de aard van het geding, welke de criteria zijn ter beoordeling van de redelijkheid van de procedure en, vooral, welke gevolgen verbonden moeten worden aan de overschrijding van de redelijke termijnvereiste. In dit algemeen overzicht van de redelijke termijnvereiste komen zowel de burgerlijke procedure als het strafprocesrecht aan bod.

In een tweede deel zal de Straatsburgse rechtspraak toegespitst worden op het burgerlijk uitvoeringsrecht zoals dat in de Belgische rechtsorde geregeld wordt. Nu het Europees Hof voor de Rechten van de Mens artikel 6, §1 EVRM toepasselijk heeft verklaard op de tenuitvoerlegging van het vonnis, hebben de verdragsstaten de positieve verplichting om hun rechtsorde dermate te organiseren dat de tenuitvoerlegging van het vonnis binnen een redelijke termijn door de winnende partij verkregen kan worden. Het Hof heeft immers herhaaldelijk benadrukt dat de in het EVRM gewaarborgde rechten niet alleen negatieve onthoudingsverplichtingen impliceren, doch ook positieve prestatieverplichtingen opleggen.³ Een verdragsstaat die wegens een gebrekkige wetgeving toelaat dat een particulier de door het EVRM gewaarborgde rechten en vrijheden van een andere particulier schendt (in casu het recht van de winnende partij om uitvoering van het vonnis binnen een

³ Zo heeft het Hof bijvoorbeeld gesteld dat artikel 6 EVRM de verdragsstaten verplicht om hun gerechtelijk apparaat op zodanige wijze te organiseren dat de rechtbanken en hoven aan de waarborgen van artikel 6 EVRM kunnen voldoen (Hof Mensenrechten, arrest Francesco Lombardo van 26 november 1992, *Publ. Eur. Court H.R.*, Serie A, nr. 249-B, §23; Hof Mensenrechten, arrest Muti van 23 maart 1994, §15).

redelijke termijn te verkrijgen), kan daarvoor aansprakelijk gesteld worden.⁴ Er zal dus nagegaan moeten worden welke middelen het Belgisch uitvoeringsrecht aan de winnende partij verschaft om hem de tenuitvoerlegging van het vonnis binnen een redelijke termijn te verzekeren.

Voor alle duidelijkheid maken we nog een terminologische afspraak. Wanneer we spreken over het recht op een eerlijk proces, bedoelen we de fair trial sensu lato, dit is het recht op een proces in de zin van artikel 6 EVRM. Dit is te onderscheiden van de fair trial sensu stricto, waarmee de "eerlijke behandeling" bedoeld wordt. Met andere woorden, de eerlijke behandeling is een van de in artikel 6 EVRM opgesomde waarborgen van het eerlijk proces sensu lato.

Mijn oprechte dank gaat uit naar Mevrouw ISABELLE DUPRÉ voor haar nuttige en kritische opmerkingen en voor haar bereidheid om de verschillende aangepaste versies van dit werk te bestuderen en naar Professor PAUL VAN ORSHOVEN die mij dit actueel en origineel onderwerp voorgesteld heeft.

1. De tenuitvoerlegging van het vonnis volgens de rechtspraak van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens

1.1. De tenuitvoerlegging als onderdeel van het eerlijk proces

1.1.1. De zaken Hornsby en Immobiliare Saffi

In de zaak Hornsby⁵ heeft het Europees Hof voor de Rechten van de Mens geoordeeld dat de tenuitvoerlegging van een vonnis integraal deel uitmaakt van het proces in de zin van artikel 6 EVRM. Het Hof heeft dit standpunt bevestigd in de zaak Immobiliare Saffi.⁶ Deze jurisprudentiële evolutie betekent een belangrijke verruiming van de inhoud van het recht op een proces in de zin van artikel 6, §1 EVRM. De rechtsonderhorige heeft niet alleen het recht op toegang tot de rechter en op het verkrijgen van een vonnis na een procedure die beantwoordt aan waarborgen van eerlijkheid, snelheid en openbaarheid, doch de rechtsonderhorige heeft nu ook het recht op de

⁴ Zie bv. Hof mensenrechten, arrest Young, James en Webster van 13 augustus 1981, *Publ. Eur. Court H.R.*, Serie A, nr. 44, §49; zie ook bv. F. SUDRE, "Les «obligations positives» dans la jurisprudence européenne des droits de l'homme", *R.T.D.H.* 1995, 363-384.

⁵ Hof Mensenrechten, arrest Hornsby van 19 maart 1997, *Rep. Eur. Court. H.R.* 1997-II, vol. 33

⁶ Hof Mensenrechten, arrest Immobiliare Saffi t/Italië van 28 juli 1999; voor een toepassing van deze rechtspraak, zie Hof Mensenrechten, arrest Bouilly t/ Frankrijk van 7 december 1999.

uitvoering van het vonnis.⁷ Hier volgen de belangrijkste overwegingen van het arrest Immobiliare Saffi.

"La Cour observe qu'à l'origine la société requérante avait invoqué l'article 6 dans le contexte du caractère raisonnable de la durée de la procédure d'expulsion. La Cour estime cependant, comme la Commission, que la présente affaire doit d'abord être examinée sous l'angle, plus général, du droit à un tribunal (§61) [...] Même si, en l'espèce, on ne saurait parler de procédure d'exécution stricto sensu, l'article 6, §1 trouve à s'appliquer, eu égard à l'objet de la procédure qui était de vider la contestation opposant le requérant à son locataire. En l'espèce, la Cour observe que la société requérante a saisi le juge d'instance de Livourne afin que celui-ci confirme l'expiration du bail et ordonne au locataire de quitter les lieux. Celui-ci n'ayant pas contesté que le bail était expiré, le seul point en litige était la date de la libération des lieux. Or, tant que cette date était reportée faute de libération spontanée des lieux de la part du locataire, ce qui entraînait une prorogation de fait du bail et une limitation ultérieure du droit de propriété de la société requérante, la «contestation» au sens de l'article 6 continuait d'exister (§63) [...] En tout état de cause, la Cour rappelle que le droit à un tribunal serait illusoire si l'ordre juridique interne d'un Etat contractant permettait qu'une décision judiciaire définitive et obligatoire reste inopérante au détriment d'une partie. En effet, on ne comprendrait pas que l'article 6 §1 décrive en détail les garanties de procédure - équité, publicité et célérité - accordées aux parties et qu'il ne protège pas la mise en oeuvre des décisions judiciaires; si cet article devait passer pour concerner exclusivement l'accès au juge et le déroulement de l'instance, cela risquerait de créer de situations incompatibles avec le principe de prééminence du droit que les Etats contractants se sont engagés à respecter en ratifiant la Convention. L'exécution d'un jugement ou arrêt, de quelque juridiction que ce soit, doit donc être considérée comme faisant partie intégrante du "procès" au sens de l'article 6 (§63)"

Hieruit blijkt dat het Hof zijn standpunt op drie argumenten stoelt:

1. Het Hof heeft als doel de concrete en effectieve toepassing van de rechten erkend in het EVRM aan de rechtsonderhorigen te verzekeren.
2. Het Hof verwijst naar het begrip van de "heerschappij van het recht" om het recht op de tenuitvoerlegging van het vonnis te erkennen.
3. Het heeft geen zin procedurele waarborgen van eerlijkheid, openbaarheid en snelheid aan de partijen toe te kennen, zonder ook de tenuitvoerlegging van de rechterlijke uitspraak te beschermen.

⁷ In de mate dat het recht op de tenuitvoerlegging van het vonnis deel uitmaakt van het proces in de zin van art. 6, §1 EVRM valt het toepassingsgebied van dit recht samen met het toepassingsgebied van art. 6, §1 EVRM. Dit betekent dat slechts vonnissen die "het vaststellen van burgerlijke rechten en verplichtingen of het bepalen van de gegrondheid van een ingestelde strafvordering" als voorwerp hebben recht geven op de waarborgen van art. 6, §1 EVRM.

Deze argumenten worden in de volgende afdeling nader besproken.

1.1.2. Argumentatie van het Hof

a. Bescherming van concrete en effectieve rechten

Het Hof heeft als doel de concrete en effectieve toepassing van de rechten erkend in het EVRM aan de rechtsonderhorigen te verzekeren.⁸ Zolang het recht niet is verwezenlijkt, blijft de betwisting bestaan en is er bijgevolg geen eindvonnis in de zin van artikel 6 EVRM. Het Hof herneemt hier het standpunt dat het in vroegere zaken had ingenomen met betrekking tot het begrip eindvonnis.⁹ Het Hof oordeelde toen dat er vaststelling van burgerlijke rechten en dus eindvonnis in de zin van artikel 26 (oud) EVRM is op het ogenblik dat het gevorderde recht zijn effectieve verwezenlijking heeft gekend, met andere woorden op het ogenblik dat het vonnis uitgevoerd wordt.

b. De "heerschappij van het recht", essentieel onderdeel van een democratische samenleving

Volgens de preambule van het EVRM steunt de handhaving van de fundamentele vrijheden op een waarlijk democratische regeringsvorm.

Het Hof heeft de beginselen die een democratische samenleving kenmerken in het middelpunt gesteld van de gemeenschappelijke waarden die het EVRM moet waarborgen. Het Hof heeft het begrip "democratische samenleving" in juridische beginselen vertaald en heeft een aantal rechten en beginselen aangemerkt die een dergelijke maatschappij kenmerken.¹⁰ De heerschappij van het recht is een van deze grondbeginselen eigen aan een democratische samenleving¹¹ en wordt in artikel 6 beschermd langs het recht op een eerlijk proces.¹² De in artikel 6 opgesomde waarborgen die de rechtsbedeling tot een behoorlijke rechtsbedeling maken zijn essentieel om de heerschappij van het recht in een democratische samenleving te verzekeren. Ze verhinderen dat een rechterlijke uitspraak op een arbitraire manier geveld zou worden. Dankzij de waarborgen van artikel 6 kan de rechterlijke uitspraak werkelijk beschouwd worden (door de partijen doch ook door de samenleving) als datgene wat het

⁸ Hof Mensenrechten, arrest Airey van 9 oktober 1979, *Publ. Eur. Court H.R.*, Serie A, nr. 32, §24.

⁹ Zie bv. Hof Mensenrechten, arrest Zappia van 26 september 1996, §18; Hof Mensenrechten, arrest Di Pede van 26 september 1996, §22 (cfr. Tweede hoofdstuk, afdeling B).

¹⁰ F. SUDRE, "Le recours aux «notions autonomes»", in F. SUDRE (ed.), *L'interprétation de la Convention européenne des droits de l'homme*, Brussel, Bruylant, 1998, nr. 30.

¹¹ Hof Mensenrechten, arrest Brogan van 29 november 1988, *Publ. Eur. Court H.R.*, Serie A, nr. 145-B, §58.

¹² Hof Mensenrechten, arrest Raffineries Grecques Stran & Stratis Andreadis van 9 december 1994, *Publ. Eur. Court H.R.*, Serie A, nr. 301-B, §46; Hof Mensenrechten, arrest Sunday Times van 26 april 1979, *Publ. Eur. Court H.R.*, Serie A, nr. 30, §55.

recht oplegt.¹³ Volgens deze redenering zullen gevallen waarbij de rechterlijke uitspraak onwerkzaam blijft, beschouwd worden als strijdig met het beginsel van de heerschappij van het recht.

In de zaak Golder heeft het Hof voor het eerst zijn standpunt over de heerschappij van het recht bekendgemaakt. De heerschappij van het recht is "*l'un des éléments du patrimoine spirituel commun aux Etats membres du Conseil de l'Europe. La Cour estime [...] que l'on aurait tort de voir dans cette mention un simple «rappel plus ou moins rhétorique», dépourvu d'intérêt pour l'interprète de la Convention. Si les gouvernants signataires ont décidé de «prendre les premières mesures propres à assurer la garantie collective de certains droits énoncés dans la Déclaration Universelle», c'est en raison notamment de leur attachement sincère à la prééminence du droit. Il paraît à la fois naturel et conforme au principe de la bonne foi (artice 31, §1 de la Convention de Vienne) d'avoir égard à ce motif, hautement proclamé, en interprétant les termes de l'article 6, § 1 dans leur contexte et à la lumière de l'objet et du but de la Convention*"¹⁴.

Door te verwijzen naar de heerschappij van het recht toonde het Hof aan dat artikel 6, §1 EVRM noodzakelijk het recht op toegang tot een rechterlijke instantie inhield. Het Hof overwoog dat "*en matière civile la prééminence du droit ne se conçoit guère sans la possibilité d'accéder aux tribunaux*" (§ 34 in fine).

In de zaken Hornsby en Immobiliare Saffi heeft het Hof een analoge redenering toegepast. In een Staat, die de heerschappij van het recht aanvaardt, is het immers ondenkbaar dat een definitieve eindbeslissing zonder uitwerking zou blijven ten aanzien van een der partijen¹⁵.

Om zijn interpretatiemethode te rechtvaardigen verwijst het Hof in de zaak Golder naar artikel 31, §2 van het Verdrag van Wenen van 23 mei 1969 inzake het verdragenrecht. Krachtens deze bepaling maakt de preambule integraal deel uit van de context die gebruikt wordt voor de uitlegging van het te interpreteren verdrag. In de preambule wordt uitdrukkelijk gesteld dat de regeringen van de Europese Staten een gemeenschappelijk erfdeel bezitten van heerschappij van het recht.

Het recht op een eerlijk proces is nauw verbonden aan het beginsel van heerschappij van het recht en neemt zo'n belangrijke plaats in in een

¹³ P. WACHSMANN, "La prééminence du droit dans la jurisprudence de la convention européenne des droits de l'homme", in *Le droit des organisations internationales. Recueil d'études à la mémoire de Jacques Schwob*, Brussel, Bruylant, 1997, 282.

¹⁴ Hof Mensenrechten, arrest Golder van 7 mei 1974, *Publ. Eur. Court H.R.*, Serie A, nr. 18, §34.

¹⁵ Hof Mensenrechten, arrest Hornsby van 19 maart 1997, §40 en Hof Mensenrechten, arrest Immobiliare Saffi t/Italië van 28 juli 1999, §63 en 66.

democratische samenleving dat een restrictieve interpretatie niet verantwoord is.¹⁶

c. Argumentum ex absurdo

Het Hof toont vervolgens aan welke de onaanvaardbare gevolgen zouden zijn indien artikel 6 anders geïnterpreteerd wordt.

In de zaak Golder beschikt het Hof dat procedurewaarborgen zinloos zijn indien de nationale rechtsorde toelaat dat de rechtssubjecten geen toegang tot een rechterlijke instantie hebben (§35). In deze zaak komt een verband op tussen de heerschappij van het recht en de wens om waarborgen te hebben tegen willekeur. Inderdaad, "*si l'article 6 passait pour concerner exclusivement le déroulement d'une instance déjà engagée devant un tribunal, un Etat contractant pourrait, sans l'enfreindre, supprimer ses juridictions ou soustraire à leur compétence le règlement de certaines catégories de différends de caractère civil pour le confier à des organes dépendant du gouvernement. Pareilles hypothèses, inséparables d'un risque d'arbitraire, conduiraient à de graves conséquences*"¹⁷.

In de zaken Hornsby en Immobiliare Saffi stelt het Hof dat het recht op een rechterlijke instantie zinloos is indien de nationale rechtsorde toelaat dat een definitieve en verplichtende uitspraak niet uitgevoerd wordt.¹⁸ In deze zaken staat de verwezenlijking van de burgerlijke rechten of verplichtingen centraal. De beperking van de toepassing van artikel 6 tot de toegang tot een rechterlijke instantie en tot het verloop van het geding zou immers leiden tot toestanden die niet verenigbaar zijn met het beginsel van de heerschappij van het recht.¹⁹ Wat is immers het nut te genieten van procedurewaarborgen, ja zelfs gelijk te krijgen in een procedure indien men geen uitvoering van het vonnis kan krijgen?

Nu het Hof geoordeeld heeft dat de tenuitvoerlegging van het vonnis deel uitmaakt van het proces in de zin van artikel 6, §1 EVRM, betekent dit dat de waarborgen opgesomd in voormeld artikel toepasselijk zijn op de tenuitvoerlegging van het vonnis. Zo heeft het Hof gesteld dat de tenuitvoerlegging van het vonnis, onder bepaalde voorwaarden mee in beschouwing genomen moet worden voor de berekening van de redelijke termijn.

¹⁶ Hof Mensenrechten, arrest Delcourt van 17 januari 1970, *Publ. Eur. Court H.R.*, Serie A, nr. 11, §25 *in fine*.

¹⁷ Hof Mensenrechten, arrest Golder van 7 mei 1974, §35.

¹⁸ Hof Mensenrechten, arrest Hornsby van 19 maart 1997, §40; Hof Mensenrechten, arrest Immobiliare Saffi t/Italië van 28 juli 1999, §63.

¹⁹ Hof Mensenrechten, arrest Hornsby van 19 maart 1997, §40 en Hof Mensenrechten, arrest Immobiliare Saffi t/Italië van 28 juli 1999, §63 en 66.

1.2. De tenuitvoerlegging als onderdeel bij de berekening van de redelijke termijn

1.2.1. Begrip redelijke termijn

a. Functie van de redelijke termijn

Voor zover een rechtsgeschil valt onder het toepassingsgebied van artikel 6, §1 EVRM zoals dat door het Straatsburgse hof geïnterpreteerd wordt, moet dat geschil zonder onredelijke vertraging of voortvarendheid behandeld worden. De redelijke termijnvereiste heeft immers een dubbele betekenis.²⁰ Enerzijds mag de definitieve uitkomst van een proces niet onredelijk lang op zich laten wachten. Bedoeling is alle partijen in gerechtelijke procedures te beschermen tegen excessieve procedurele vertragingen met de daaraan verbonden rechtsonzekerheid. Het vertrouwen van de rechtsonderhorigen in de rechtspleging wordt immers mede gevormd door het feit dat de rechter binnen een redelijke termijn de voor hem aanhangig gemaakte geschillen beslecht. Anderzijds mag de duur van de procedure niet onredelijk kort zijn. De redelijke termijn heeft immers ook als doel een behoorlijke voorbereiding van partijen en een grondig onderzoek van de zaak door de rechter mogelijk te maken. Hetgeen uitdrukkelijk bepaald is in artikel 6, §3(b) EVRM voor het strafprocesrecht geldt ook voor burgerlijke rechtsgedingen ingevolge de algemene eis van een eerlijk proces.

b. Inhoud van de redelijke termijn

Hoewel de redelijke termijn in alle procedures (straf-, administratieve en civiele procedures) dezelfde functie vervult, namelijk het tegengaan van onredelijk korte en excessief lange procedures, betekent dit nog niet dat de redelijke termijn in elke procedure dezelfde inhoud heeft.²¹ In de verschillende vormen van Belgisch procesrecht wordt de eis van "redelijke termijn" anders ingevuld. Ook de sancties verbonden aan de overschrijding van de redelijke termijn zijn verschillend naargelang de vorm van het procesrecht (cfr. afdeling D).

Partijen in het civiele proces hebben, onder invloed van de partij-autonomie, een belangrijke invloed op het procesverloop. De rechter zal daarin pas ingrijpen als een van de partijen een goede procesverloop dreigt te belemmeren

²⁰ Zie hierover M. EISSEN, *The length of civil and criminal proceedings in the case-law of the European Court of Human Rights*, in *Human rights files*, no. 16, Council of Europe Publishing, 1996, 20; A. GEKIERE, "De redelijke termijn van artikel 6 E.V.R.M. - Een stand van zaken", *T.B.P.* 1996, 511; P. SMITS, *Artikel 6 EVRM en de civiele procedure*, Erasmus universiteit Rotterdam, 1996, 193-194; P. VAN DIJK en G.J.H. VAN HOOF, *De Europese conventie in theorie en praktijk*, Nijmegen, Ars Aequi Libri, 1990, 364-371; P. VAN ORSHOVEN, *o.c.*, 75.

²¹ B.W.N. DE WAARD, *Beginselen van behoorlijke rechtspleging, met name in het administratief procesrecht*, Zwolle, Tjeenk Willink, 1987, 225-226; P. SMITS, *o.c.*, 195-196.

en de andere partij zich daarover beklaagt. De rechter zal dan, in voorkomend geval, gebruik maken van zijn door de wet gegeven bevoegdheden om bijvoorbeeld termijnen te stellen aan proceshandelingen. Bovendien heeft het Hof geoordeeld dat zelfs indien de partijen het initiatief hebben bij de vaststelling en voortgang van de procedure, dit aan de rechter niet de plicht ontnemt te waken over de redelijke termijn.²² Dat betekent dat de rechter bij de uitoefening van processuele, discretionaire bevoegdheden beperkt is in zijn keuzevrijheid, in die zin dat de gebruikmaking van die bevoegdheden niet mag leiden tot onnodige vertragingen van het proces en daarmee tot een schending van de redelijke termijn.²³

In strafzaken is de burger als het ware overgeleverd aan de staatsmacht. De rechterlijke uitspraak is (meestal) determinerend voor de fysieke vrijheid en/of het maatschappelijk aanzien van de procespartij. De berechting binnen een redelijke termijn is in strafzaken vooral een waarborg voor de verdachte, die anders te lang onder de dreiging van vervolging moet leven.²⁴ Het belang van de redelijke termijn laat zich bijgevolg sterker voelen.

Het administratief procesrecht staat enigszins tussen straf- en burgerlijk procesrecht in. Het algemeen belang om spoedige beslissingen te verkrijgen is in beginsel groter dan in burgerlijke zaken. Net als in het strafproces is het administratief proces meestal een verweer tegen gezagsuitoefening. Het administratief procesrecht vindt immers specifiek toepassing in de rechtsverhouding tussen burger en overheid. Wanneer een administratieve overheid een rechtsgeschil beslecht en derhalve als administratief rechtcollege optreedt, is deze overheid onderworpen aan de beginselen van behoorlijke rechtsbedeling en inzonderheid aan de redelijke termijnvereiste. Wanneer een administratieve overheid echter een administratieve rechtshandeling stelt en dus optreedt als bestuur is deze overheid onderworpen aan de algemene beginselen van behoorlijk bestuur. Onder bepaalde omstandigheden kan het te traag oordelen een schending inhouden van het zorgvuldigheidsbeginsel.

1.2.2. Berekening van de redelijke termijn

a. De dies a quo

a.1. In burgerlijke zaken

De dies a quo is het ogenblik waarop de onzekerheid rijst, dit is, in beginsel, de aanhangigmaking van de zaak bij de bevoegde rechtbank op de geëigende

²² Hof Mensenrechten, arrest Capuano van 25 juni 1987, *Publ. Eur. Court H.R.*, Serie A, nr. 119, §25.

²³ A.F.M. BRENNINKMEIJER, "De redelijke termijn in het burgerlijk proces en in het bestuursprocesrecht", *N.J.C.M.* 1991, 639.

²⁴ L. DECLERCQ, "De redelijke termijn of de onredelijke vertraging in strafzaken: artikel 6, lid 1, van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens", *R.W.* 1988-89, 378-379.

manier. Indien een gerechtelijke procedure voorafgegaan moet worden door een beroepsgang bij de overheid, dan verschuift het aanvangstijdstip van de redelijke termijn naar het begin van die procedure.²⁵ In dergelijk geval oefent de overheid immers indirect invloed uit op de termijn waarbinnen door een rechterlijk oordeel rechtszekerheid verkregen kan worden, aangezien de burger slechts een vordering bij een rechterlijke instantie kan instellen na uitputting van het georganiseerd administratief beroep. Bovendien moet het begrip "betwisting" niet zozeer op een formele doch vooral op een materiële manier opgevat worden.²⁶

a.2. In strafzaken

De redelijke termijn begint van zodra de betrokkene beschuldigd is en op de hoogte is gebracht van deze beschuldiging, met andere woorden vanaf het ogenblik waarop iemand het voorwerp uitmaakt van een vervolging. De inverdenkingstelling gebeurt in beginsel door een officiële kennisgeving, doch kan ook bestaan uit maatregelen die een verdenking impliceren en een belangrijke weerslag hebben op de toestand van de verdachte.²⁷

b. De dies ad quem

b.1. Voor het arrest Silva Pontes

De dies ad quem was, tot voor kort, zowel in burgerlijke zaken als in strafzaken, het ogenblik waarop de rechter op een definitieve wijze een einde maakt aan de onzekerheid over de afloop van het rechtsgeschied (eventueel in hoger beroep, na cassatie of na een beroep voor het grondwettelijk hof).

b.2. Na het arrest Silva Pontes

In een recent verleden heeft het Europees Hof voor de Rechten van de Mens zijn rechtspraak met betrekking tot het eindpunt voor de berekening van de redelijke termijn echter, na aanvankelijke twijfels²⁸, aangepast en geoordeeld dat een Staat de vereiste van redelijke termijn zoals bepaald in art 6, §1 EVRM schendt wanneer de procedure voor de interne rechtscolleges, gevolgd door

²⁵ Hof Mensenrechten, arrest König van 28 juli 1978, *Publ. Eur. Court H.R.*, Serie A, nr. 27, §98; Hof Mensenrechten, arrest Schouten en Meldrum van 9 december 1994, *Publ. Eur. Court H.R.*, Serie A, nr. 304, §62; Hof Mensenrechten, arrest Arvois t/ Frankrijk van 23 november 1999, §11.

²⁶ Hof Mensenrechten, arrest Moreira De Azevedo van 23 oktober 1990, *Publ. Eur. Court H.R.*, Serie A, nr. 189, §66.

²⁷ R. VERSTRAETEN, *Handboek strafvordering*, Antwerpen, Maklu, 1999, nr. 1417.

²⁸ Hof Mensenrechten, arrest Guincho van 10 juli 1984, *Publ. Eur. Court H.R.*, Serie A, nr. 81, §29: de procedure van tenuitvoerlegging wordt buiten beschouwing gelaten want was *in casu* niet vatbaar voor kritiek. Hof Mensenrechten, arrest Martins Moreira van 26 oktober 1988, *Publ. Eur. Court H.R.*, Serie A, nr. 143, §44: de procedure van tenuitvoerlegging wordt wel in beschouwing genomen; *Contra*: Hof Mensenrechten, arrest Union Alimentaire Sanders S.A. van 7 juli 1989, *Publ. Eur. Court H.R.*, Serie A, nr. 157, §30.

een nog hangende procedure van tenuitvoerlegging onredelijk lang voortduurt.²⁹ In deze arresten wordt de procedure van tenuitvoerlegging van het vonnis onder bepaalde voorwaarden als tweede fase van de gehele procedure beschouwd en in rekening genomen om de redelijkheid van de tijdsduur van de procedure te beoordelen.

b.2.1. Uitvoeringsprocedures waarop de redelijke termijnvereiste toegepast werd³⁰

In sommige landen, zoals België, Frankrijk of Nederland, ligt de tenuitvoerlegging van het vonnis in handen van de schuldeiser en daartoe gemachtigde ambtenaren. Het vonnis is uitvoerbaar eens het vonnis vergezeld is van het formulier van tenuitvoerlegging dat door de griffie wordt verleend.

In andere landen hangt de tenuitvoerlegging van het vonnis af van een rechterlijke of administratieve tussenkomst. In deze hypothese komt de schuldeiser slechts tussen om de uitvoering van het vonnis te vorderen. Zo is in Italië de tenuitvoerlegging toevertrouwd aan een "uitvoeringsrechter" die toezicht houdt over de tenuitvoerlegging en die alle geschillen hieromtrent beslecht. In Portugal stelt de bodemrechter in sommige geschillen slechts het bestaan van een recht vast terwijl de "uitvoeringsrechter" het bedrag van dit recht vaststelt. Wat betreft deze landen heeft het Europees Hof voor de Rechten van de Mens geoordeeld dat de gehele procedure twee fasen bevat: de procedure die het bestaan van een recht vaststelt enerzijds en de procedure van tenuitvoerlegging anderzijds. Deze tweede fase wordt dan ook in rekening genomen bij de berekening van de redelijke termijn.

b.2.2. Argumentatie van het Hof

Het Hof heeft in twee verschillende opzichten rekening gehouden met de tenuitvoerlegging van het vonnis, waarvoor de tussenkomst van een rechterlijke instantie vereist is.

1) Eerst om de exceptie van onontvankelijkheid van de vordering wegens laattijdigheid, opgeworpen door de regering, te verwerpen. De regering stelde dat, overeenkomstig artikel 26 (oud) EVRM, de Europese Commissie binnen zes maanden na de datum van de nationale definitieve beslissing de zaak in behandeling moet nemen. Alleen de eindbeslissing over de grond van de zaak

²⁹ Hof Mensenrechten, arrest Silva Pontes van 23 maart 1994, *Publ. Eur. Court H.R.*, Serie A, nr. 286-A; Hof Mensenrechten, arrest Scollo van 28 december 1995, *Publ. Eur. Court H.R.*, Serie A, nr. 315-C; Hof Mensenrechten, arrest Zappia van 26 september 1996, *Rep. Eur. Court. H.R.* 1996-IV, nr. 17; Hof Mensenrechten, arrest Di Pede van 26 september 1996, *Rep. Eur. Court. H.R.* 1996-IV, nr. 17.

³⁰ Zie E. KRINGS, "Le délai raisonnable à la lumière de la jurisprudence de la Cour de Strasbourg. Vers un droit substantiel à l'exécution des décisions de justice", in *L'efficacité de la justice en Europe*, M.-T. CAUPAIN en G. DE LEVAL (eds.), Larcier, 2000, 228-243.

kan als nationale definitieve beslissing beschouwd worden. De procedure van tenuitvoerlegging van het vonnis is juridisch een nieuwe en zelfstandige procedure die aldus niet in aanmerking komt voor de berekening van de redelijke termijn.

Het Hof verwerpt deze stelling. De vaststelling van de burgerlijke rechten en dus het tijdstip van de definitieve beslissing in de zin van art. 26 (oud) EVRM moet op grond van het EVRM en niet op grond van de interne rechtsregels beoordeeld worden. Volgens het Hof is er vaststelling van burgerlijke rechten en dus eindvonnis in de zin van artikel 26 (oud) EVRM op het ogenblik dat het gevorderde recht zijn effectieve verwezenlijking heeft gekend, met andere woorden op het ogenblik dat het vonnis uitgevoerd wordt.³¹ Aangezien de procedure van tenuitvoerlegging nog steeds hangende was in casu, is de vordering ingesteld door de betrokkene niet onontvankelijk.

Zulke overweging verbaast niet. Het gebeurt wel vaker dat het Hof een eigen invulling geeft aan een begrip wanneer een conflict met een verdragsstaat opduikt om zodoende zijn controlebevoegdheid over het interne recht en de toepasselijkheid van de fundamentele rechten en vrijheden uit te breiden. Op die manier verkrijgt het begrip een autonome betekenis en verhindert het Hof dat het begrip ondergeschikt zou worden aan de kwalificatie die de verdragsstaat er aan zou geven.³² Zo beschikte het Hof in de zaak Engel dat het noodzakelijk is te verhinderen dat de fundamentele bepalingen van de artikelen 6 en 7 EVRM ondergeschikt zouden zijn aan de wil van de verdragsstaten daar dit zou kunnen leiden tot gevolgen die onverenigbaar zijn met het doel en het voorwerp van het verdrag.³³

Uit deze overweging blijkt ook dat het Hof zich niet laat leiden door de letter van de franse tekst van artikel 6, §1 EVRM waarin sprake is van "*contestation*" *sur des droits civils*. Voordien had het Hof reeds gesteld dat dit begrip geen formele doch wel een materiële invulling moest krijgen.³⁴ Het Hof overwoog dat "*la contestation peut porter aussi bien sur l'existence même d'un droit que sur son étendue ou ses modalités d'exercice*", zodat ook een procedure van tenuitvoerlegging die geen betwisting over burgerlijke rechten doch slechts de verwezenlijking van het betrokken recht als voorwerp heeft onder het toepassingsgebied van artikel 6, §1 zou kunnen vallen. Deze stap werd in de zaak Silva Pontes gezet. In deze zaak herneemt het Hof de motivering van de zaak Benthem en vervangt het zelfs de term "*contestation*" door de term "*détermination*" dat dichter staat bij het Nederlandse

³¹ Hof Mensenrechten, arrest Zappia van 26 september 1996, §18; Hof Mensenrechten, arrest Di Pede van 26 september 1996, §22.

³² F. SUDRE, "Le recours aux «notions autonomes»", *l.c.*, 100-109.

³³ Hof Mensenrechten, arrest Engel van 8 juni 1976, *Publ. Eur. Court H.R.*, Serie A, nr. 22, §81.

³⁴ Hof Mensenrechten, arrest Benthem van 23 oktober 1985, *Publ. Eur. Court H.R.*, Serie A, nr. 97, §32; Hof Mensenrechten, arrest Pudas van 27 oktober 1987, *Publ. Eur. Court H.R.*, Serie A, nr. 125-A, §31.

"vaststelling". Inderdaad, *"il est raisonnable de considérer qu'aux fins de l'article 6, §1, le droit de caractère civil ne se trouve "déterminé" qu'une fois ledit montant précisé: déterminer un droit signifie se prononcer non seulement sur son existence, mais aussi sur son étendue ou ses modalités d'exercice"*³⁵.

2) Vervolgens wordt de tenuitvoerlegging van het vonnis mee in beschouwing genomen om de redelijkheid van de termijn te beoordelen. Het eindpunt bij de berekening van de redelijke termijn is dus niet meer de eindbeslissing over de grond van de zaak.

b.2.3. Evaluatie van de Straatsburgse rechtspraak

Wat betreft de schadestaatprocedure³⁶ is de Straatsburgse rechtspraak zeker aanvaardbaar. Dergelijke procedure kan immers als tweede fase van de gehele procedure beschouwd worden. De eerste fase houdt slechts de veroordeling tot betaling van een geldsom in, terwijl de tweede fase (dit is de schadestaatprocedure) het bedrag van deze geldsom vaststelt. De schadestaatprocedure is derhalve een tenuitvoerlegging waardoor de instantie wordt voortgezet. Wel verdient daarbij aantekening dat het talmen van een der partijen om de schadestaatprocedure binnen een redelijke termijn na het vonnis in hoofdzaak in te stellen niet ten laste van de gerechtelijke instanties kan komen. Ook in het Italiaanse uitvoeringsrecht kan de tenuitvoerlegging van het vonnis als tweede fase van de gerechtelijke procedure beschouwd worden. Zonder de tussenkomst van de rechter is immers geen tenuitvoerlegging mogelijk. De arresten van het Straatsburgse Hof tonen aan dat dergelijke tweede fase vaak aanleiding geeft tot onredelijke vertragingen.³⁷

Ook de uitbreiding van de redelijke termijn tot de "gewone" executieprocedure, waarbij de winnende partij overgaat tot de tenuitvoerlegging van het vonnis zonder dat hiervoor een tweede rechterlijke beslissing vereist is, lijkt redelijk aangezien de ruime bewoordingen en overwegingen van het Hof in de zaken *Hornsby* en *Immobiliare Saffi*. In deze zaken bepaalt het Hof uitdrukkelijk dat de tenuitvoerlegging van het vonnis, van welke rechterlijke instantie ook, integraal deel uitmaakt van het proces in de zin van artikel 6 EVRM.³⁸

Dit lijkt bevreemdend. Hoe zou de Staat immers aansprakelijk gesteld kunnen worden voor de laattijdige tenuitvoerlegging van het vonnis dat uitsluitend in

³⁵ Hof Mensenrechten, arrest *Silva Pontes* van 23 maart 1994, §30.

³⁶ Dit was het geval in de zaak *Silva Pontes* van 23 maart 1994.

³⁷ Zie de zaken *Scollo* van 28 december 1995, *Zappia* van 26 september 1996 en *Di Pede* van 26 september 1996.

³⁸ Hof Mensenrechten, arrest *Hornsby* van 19 maart 1997, §40; Hof Mensenrechten, arrest *Immobiliare Saffi* / *Italië* van 28 juli 1999, §63; Zie ook N. FRICERO, "Une extension de la notion de "procès équitable": la consécration du droit à l'exécution du jugement", *D.* 1998, *Jurisprudence*, 76; F. SUDRE, *Droit international et européen des droits de l'homme*, Parijs, PUF, 1999, 238.

handen ligt van de winnende partij? Zoals reeds vermeld, kunnen verdragsstaten voor het Europees Hof voor de Rechten van de Mens aansprakelijk gesteld worden wanneer hun rechtsorde dermate georganiseerd is dat de winnende partij slechts laattijdig of a fortiori geen uitvoering van het vonnis kan verkrijgen. De verdragsstaten hebben immers de prestatieverplichting op grond van artikel 6 EVRM en de Straatsburgse rechtspraak terzake om hun interne rechtsorde dermate te organiseren dat de winnende partij effectief uitvoering van het vonnis binnen een redelijke termijn vanwege de veroordeelde partij kan verkrijgen. In het tweede deel zal onderzocht worden hoe het Belgisch uitvoeringsrecht getracht heeft deze verplichting na te komen.

Hoewel het Hof zich hierover nog niet hoefde uit te spreken, is het aannemelijk om ook in strafzaken de tenuitvoerlegging van het vonnis mee in rekening te nemen bij de beoordeling van de redelijkheid van de duur van de procedure. Het kan immers een zekere tijd duren alvorens de tenuitvoerlegging van het vonnis in strafzaken gevorderd wordt. In beginsel gaat immers het initiatief tot tenuitvoerlegging van de vrijheidsstraf uit van het openbaar ministerie, wanneer de veroordeelde partij zich althans nog in vrijheid bevindt. Dit gebeurt door een waarschuwing aan de veroordeelde dat hij zich moet gevangen geven. De invordering van penale geldboeten wordt in naam van de procureur des Konings gedaan door de directeur van Registratie en Domeinen. Wanneer deze ambtenaar het uittreksel van het vonnis dat in kracht van gewijsde is gegaan en verwijzing tot een geldboete inhoudt verkregen heeft, verstuurt hij een betalingsrecht aan de veroordeelde houdende het verzoek om, gebruik makend van het bijgevoegd stortingsformulier of een ander betalingsorder, de aan de Schatkist verschuldigde sommen te betalen. Het is wenselijk dat deze uitvoeringsprocedures binnen een redelijke termijn gebeuren zodat de veroordeelde niet te lang in de onzekerheid blijft omtrent zijn lot.

1.2.3. Beoordelingscriteria van de redelijke termijn

De gehele rechtsgang (eventueel in meerdere instanties) moet voor de berekening van de redelijkheid van de termijn in aanmerking worden genomen. Bovendien moet het Hof de redelijkheid van de procedure niet in abstracto beoordelen maar wel rekening houdend met de concrete omstandigheden eigen aan elke zaak.³⁹

Om uit te maken of de redelijke termijn al dan niet is overschreden houdt het Hof rekening met criteria als de complexiteit van de zaak, het gedrag van de

³⁹ Hof Mensenrechten, arrest Deumeland van 29 mei 1986, *Publ. Eur. Court H.R.*, Serie A, nr. 100, §77; Zie ook J. VELU, en R. ERGEC, *La Convention Européenne des droits de l'homme*, Brussel, Bruylant, 1990, 410; J.C. SOYER en M. DE SALVIA, "Article 6", in *La Convention européenne des droits de l'homme*, L.-E. PETITI, E. DECAUX en P.-H. IMBERT (eds.), Paris, Economica, 1995, 247.

klager en van de overheid en, eventueel, met het belang van de zaak voor de betrokkene.⁴⁰

1.2.4. Gevolgen verbonden aan het overschrijden van de redelijke termijn

Noch artikel 6, §1 EVRM, noch enige andere bepaling van het verdrag of van de nationale wet omschrijven de gevolgen die de feitenrechter moet trekken uit de door hem eventueel vastgestelde overschrijding van de redelijke termijn.

a. Herstelmaatregelen naar intern recht in burgerlijke zaken

a.1. Materieelrechtelijke versus formeelrechtelijke rechtsbetrekking

Bij het bepalen van de gevolgen van de overschrijding van de redelijke termijn dient men goed voor ogen te houden wat de jurisdictionele rechtshandeling in de functionele zin is, met name de beslechting van een rechtsgeschied tussen twee of meer partijen door een rechter. Daarbij kan een onderscheid gemaakt worden tussen enerzijds het materieel recht dat de rechtsverhouding tussen de procederende partijen omvat en anderzijds het formeel recht dat zorgt voor de toepassing en handhaving van het materiële recht en bijgevolg de rechtsverhouding tussen de rechter en de partijen in het geding omvat. Of anders gezegd, op grond van een subjectief recht (vorderingsrecht) kan de ene partij aanspraak maken op een bepaalde gedraging vanwege de andere partij. Aan dit subjectief recht is, in beginsel⁴¹, een rechtsvordering verbonden, dit is de formeelrechtelijke vertaling van de materieelrechtelijke aanspraak, zodat de houder van het subjectief recht dit recht ook in rechte kan afdwingen.

De afwikkeling van de formele rechtsbetrekking heeft strikt genomen geen enkele betekenis voor de inhoud van de materiële rechtsbetrekking. De rechter stelt slechts vast - op een afdwingbare wijze - wat de rechtsverhouding tussen de partijen is, doch voor het overige behoort de rechterlijke uitspraak zonder invloed te zijn op de materiële rechtsbetrekking.⁴² Zo doet, bijvoorbeeld, de verjaring de rechtsvordering tenietgaan maar niet het subjectief recht, want na de verjaring van de rechtsvordering van de schuldeiser blijft er in hoofde van de schuldenaar nog een natuurlijke verbintenis tot betaling van zijn schuld bestaan. Zo ook wanneer een schending van de redelijke termijn plaatsvindt in de processuele rechtsbetrekking, waardoor de vaststelling en doorzetting van de materiële rechtsbetrekking met een onredelijke vertraging gebeurt, dan

⁴⁰ Zie bv. Hof Mensenrechten, arrest *Allenet De Ribemont* van 10 februari 1995, *Publ. Eur. Court H.R.*, Serie A, nr. 308, §47.

⁴¹ Uitzonderlijk beantwoordt aan een subjectief recht geen rechtsvordering, zoals aan de natuurlijke verbintenis en de speelschuld.

⁴² Zie ook Luik 28 juni 1996, *Pas.* 1995, II, 100: "attendu que les jugements et arrêts sont en droit commun déclaratifs et non attributifs des droits qu'ils proclament; que leur objet est de constater des droits préexistants et non de les créer".

behoren de rechtsgevolgen daarvan ook beperkt te blijven tot de formele rechtsbetrekking.⁴³

a.2. Vertraging veroorzaakt door de Staat

a.2.1. Preventieve maatregelen tijdens het geding

Het Gerechtelijk Wetboek bevat een aantal bepalingen die het vermijden van vertragingen veroorzaakt door de rechter als voorwerp hebben en die derhalve eerder preventief van aard zijn. Zo moet de rechter, wanneer hij de zaak in beraad houdt om het vonnis uit te spreken, de dag voor de uitspraak bepalen die moet geschieden binnen een maand na het sluiten van de debatten (art. 770 Ger.W.). Wanneer de rechter nu gedurende meer dan zes maanden verzuimt de zaak te berechten die hij in beraad heeft genomen, vordert de procureur-generaal bij het hof van beroep dat de zaak hem wordt onttrokken (art. 652 Ger.W.). Ook zou men kunnen stellen dat er verhaal op de rechter is wegens rechtsweigerings (art. 1140, 4° Ger.W.). Deze twee bepalingen kunnen echter niet als interne rechtsmiddelen beschouwd worden⁴⁴.

a.2.2. Preventieve maatregelen tijdens de uitvoeringsprocedure

Ook het uitvoeringsrecht bevat een bepaling die vertragingen in hoofde van de openbare macht moet tegengaan (zie art 139 Ger.W. en art 25 Sv. en tweede deel, tweede hoofdstuk, afdeling A).

a.2.3. Repressieve maatregelen

Er dient nu onderzocht te worden welke eventuele sancties aan de Staat opgelegd kunnen worden indien de redelijke termijn geschonden werd.

1) Algemeen wordt aangenomen dat een schending van de redelijke termijn tijdens de afwikkeling van de procedure geen invloed behoort te hebben op de uitkomst van het geschil tussen partijen. De eiser dient immers niet de dupe te worden van een onredelijke termijn die aan de overheid is te wijten. Beide partijen kunnen hiervan het slachtoffer zijn en aanspraak op een billijke genoegdoening maken ten laste van de Staat.⁴⁵ Het gaat immers om de schending van een recht dat men tegen de overheid heeft.

2) Als eventuele sanctie op nationaal niveau zou men eventueel ook kunnen denken aan de aansprakelijkheid van de Staat vanwege onrechtmatige rechtspraak. Opdat de aansprakelijkheid van de Staat zou ontstaan op grond van de artikelen 1382 en 1383 B.W. is in het algemeen vereist dat de schade

⁴³ A.F.M. BRENNINKMEIJER, *l.c.*, 637. Zie ook Hoge Raad 29 juni 1990, *N.J.* 1991, 337.

⁴⁴ A. KOHL, "Implications de l'article 6, al. 1 CEDR en procédure civile", *J.T.* 1987, 644.

⁴⁵ P. VAN DIJK en G.J.H. VAN HOOF, *o.c.*, 371.

veroorzaakt werd door een fout die door de magistraat werd begaan binnen de grenzen van zijn wettelijke bevoegdheid, of die door een redelijk en voorzichtig persoon mocht geacht te worden binnen die grenzen te zijn begaan. De eis tot schadevergoeding kan echter maar in aanmerking genomen worden (omwille van het beginsel van het gezag van gewijsde) wanneer de litigieuze rechterlijke handeling door een definitieve beslissing met kracht van gewijsde werd ingetrokken, hervormd of vernietigd op grond van een vaststaande juridische norm.⁴⁶

Het Hof van Cassatie heeft gesteld dat een ambtsfout van de magistraat een gedraging is die ofwel niet voldoet aan het criterium van het handelen op de wijze van de normaal zorgvuldige en omzichtige magistraat, geplaatst in dezelfde concrete omstandigheden, ofwel, onder het voorbehoud van een onoverkomelijke dwaling of van een andere rechtvaardigingsgrond een schending inhoudt van een internrechtelijke norm of van een internationaal verdrag met rechtstreekse werking in de interne rechtsorde, die aan de magistraat oplegt iets niet te doen of op een welbepaalde manier te handelen.⁴⁷

3) De vraag stelt zich of een onredelijke verdraging bij het beslechten van een rechtsgeschil door de rechter gelijk te stellen is met een geval van rechtsweigering (art. 5 Ger.W.) zodat verhaal op de rechter (art. 1140 Ger.W.) en zelfs de strafrechtelijke veroordeling van de rechter op grond van artikel 258 Sw. als sancties mogelijk zijn.

Traditioneel veronderstelt rechtsweigering de afwezigheid van beslissing of de weigering om recht te spreken vanwege de aangesproken rechter.⁴⁸ Recente rechtspraak interpreteert artikel 5 Ger.W. op een meer extensieve manier. Volgens deze rechtspraak is het de rechter bij wie de zaak aanhangig gemaakt is ook niet geoorloofd de normale loop van het geding op onrechtmatige wijze te onderbreken⁴⁹, noch een vonnis te wijzen waarbij geen uitspraak zou worden gedaan over het eigenlijk geschil dat aan zijn beoordeling werd voorgelegd.⁵⁰ Hieruit valt echter nog niet af te leiden dat het onredelijk lang talmen vanwege de rechter alvorens recht te spreken een geval van rechtsweigering uitmaakt.⁵¹ Bepaalde rechtsleer neemt zelfs aan dat het aanslepen van een zaak geen rechtsweigering oplevert, nu hiervoor bijzondere maatregelen, te beoordelen in het licht van artikel 6, §1 EVRM, voorhanden

⁴⁶ Cass. 19 december 1991, *Arr.Cass.* 1991-1992, 365.

⁴⁷ Cass. 26 juni 1998, *J.L.M.B.* 1998, 1166; Cass. 8 december 1994, *R.Cass.* 1995, 171, met noot A. VAN OEVELEN.

⁴⁸ Cass. 3 oktober 1916, *Pas.* 1917, I, 235; Cass. 13 juli 1923, *Pas.* 1923, I, 430.

⁴⁹ Zie bv. Antwerpen 16 januari 1986, *R.W.* 1986-87, 950, met noot M. DE SWAEF; Brussel 26 september 1989, *T.Vreemd.* 1989, afl. 55, 42, met noot L. WALLEYN.

⁵⁰ Rb. Leuven 30 mei 1986, *Pas.* 1986, III, 93.

⁵¹ A. KOHL, "Le délai raisonnable. Synthèse de la jurisprudence belge", *Rev.trim.dr.h.* 1991, 39. Wel zal de rechter het voorwerp kunnen uitmaken van disciplinaire sancties.

zijn.⁵² Ook bestaat er onenigheid over de vraag of het verzuim van de rechter om gedurende een lange tijd uitspraak te doen nadat de zaak in beraad werd genomen gelijkgesteld kan worden met rechtersweigerings.⁵³

a.3. Vertraging veroorzaakt door een procespartij

a.3.1. Preventieve maatregelen tijdens het geding

Het burgerlijk procesrecht beschikt over middelen om vertragingen veroorzaakt door een van de partijen in het geding tegen te gaan die indirect de uitslag van de procedure kunnen beïnvloeden.

Zo kan de rechter op verzoek van een procespartij, ingeval van bijzondere redenen, dwingende termijnen bepalen voor het nemen van conclusies (art. 747, §2 Ger.W.). Ook kan de meest gereede partij ten aanzien van de partij die op de inleiding of op een andere zitting niet is verschenen of die binnen de vastgestelde termijn geen conclusies heeft genomen de toepassing van artikel 751 Ger.W. vorderen. De onwillige procespartij wordt dan gedwongen mee te werken aan de ingereedheidbrenging van de zaak door haar conclusies over een termijn van twee maanden vanaf de kennisgeving of betekening van de "rechtsdag van artikel 751" ter griffie neer te leggen. In deze twee gevallen zullen de conclusies die te laat neergelegd zijn in beginsel (zie echter het artikel 748, §§1 en 2 Ger.W.) ambtshalve uit de debatten geweerd worden. Indien de onwillige procespartij geen conclusies neemt of op de rechtsdag niet verschijnt zal het vonnis toch geacht worden op tegenspraak gewezen te zijn.

Een ander middel om de vertraging door een der partijen tegen te gaan is de mogelijkheid, geboden aan de meest gereede partij, om de bepaling van de rechtsdag te vorderen bij gebrek aan gezamenlijk verzoek (art. 750, §2 Ger.W.).

a.3.2. Preventieve maatregelen tijdens de uitvoeringsprocedure

⁵² G. DE LEVAL, *Institutions judiciaires. Introduction au droit judiciaire privé*, Ed. Collection Scientifique de la Faculté de Droit de Liège, 1992, nr. 203; Zie ook Hof Mensenrechten, arrest De Moor t/ België van 23 juni 1994, *Publ. Eur. Court H.R.*, Serie A, nr. 292-A: de eiser had een vordering wegens rechtersweigerings ingesteld bij de procureur des Konings wegens het onredelijk lang voortduren van een procedure voor de Raad van State. De zaak werd echter zonder gevolg geklasseerd. Voor het Europees Hof voor de Rechten van de Mens beroept de eiser zich op een schending van de redelijke termijn zoals vervat in artikel 6 EVRM. Het Hof geeft de eiser gelijk.

⁵³ P. VANLERSBERGHE, "Commentaar bij artikel 5 Ger.W.", in *Gerechtelijk recht. Artikelsgewijze commentaar met overzicht van rechtspraak en rechtsleer*, P. DEPUYDT e.a. (eds.), Kluwer, 1999, nr. 9 en de aangehaalde rechtsleer.

Ook het uitvoeringsrecht verleent middelen aan de winnende partij om te vermijden dat de veroordeelde partij onredelijk lang talmt alvorens het vonnis uit te voeren. Zo kan de winnende partij van de rechter vorderen dat de wederpartij veroordeeld wordt tot de betaling van een dwangsom voor het geval dat aan de hoofdveroordeling niet wordt voldaan (art. 1385bis Ger.W.). De dwangsom is een aansporing die de rechter aan de veroordeelde partij geeft om haar ertoe aan te zetten de uitgesproken veroordeling ten uitvoer te leggen.⁵⁴ Deze dwangsom wordt door de schuldenaar verschuldigd aan de partij die de veroordeling heeft verkregen van zodra hij niet of niet binnen de gestelde termijn voldoet aan de veroordeling (zie artikel 1385quater Ger.W.), waarbij zij als accessorium was opgelegd.⁵⁵

a.3.3. Repressieve maatregelen⁵⁶

Als sanctie tegen een procespartij die dilatoire procesmiddelen gebruikt ten einde de procedure onredelijk lang te doen aanslepen kan gedacht worden aan een vordering wegens tergend of roekeloos geding of hoger beroep.

Tegenvorderingen die gegrond zijn op het tergend of roekeloos karakter van een vordering, worden gebracht voor de rechter voor wie deze vordering aanhangig is (zie de artikelen 563, derde lid en 620 Ger.W.). Dergelijke tegenvorderingen vinden hun rechtsgrond in artikel 1382 B.W. en kunnen dus aanzien worden als vorderingen tot vergoeding van de schade veroorzaakt door onrechtmatige daad. De onrechtmatige daad bestaat erin een kennelijke onontvankelijke, ongegronde of overbodige vordering in rechte in te stellen.

Artikel 1072bis Ger.W. beoogt het tegengaan van misbruik van hoger beroep. De wet bepaalt echter geen criteria waaraan het hoofdberoep zou moeten voldoen, opdat het een tergend of roekeloos karakter zou hebben. Ook hier blijkt de rechtspraak zich overwegend te steunen op de criteria van de kwade trouw of van de fout in de zin van artikel 1382 B.W.⁵⁷

Uitgesloten lijkt het echter dat een procespartij voor onredelijke vertraging zou kunnen worden "afgestraft", hetzij met een toewijzing van de vordering van de wederpartij, hetzij met een afwijzing van de eigen vordering. Procesrechtelijk zal de sanctie beperkt moeten blijven tot het onthouden aan de vertrager van mogelijkheden (concluderen, pleiten, enz.) die het procesrecht biedt. Het

⁵⁴ E. KRINGS, conclusie onder Benelux Hof 14 april 1983, *Benelux Jur.* 1983, 89.

⁵⁵ G.L. BALLON, *Dwangsom*, in *A.P.R.*, Gent, Story-Scientia, 1980, 43; A. FETTWEIS, *Manuel de procédure civile*, Liège, 1987, 599-600; E. KRINGS, conclusie, *l.c.*, 92.

⁵⁶ De sancties die opgelegd kunnen worden aan de veroordeelde partij die niet binnen een redelijke termijn overgaat tot uitvoering van het vonnis of aan de winnende partij die de uitvoering van het vonnis onredelijk laatijdig vordert, worden in het tweede hoofdstuk van het tweede deel behandeld.

⁵⁷ P. LEMMENS en A.S. MAERTENS, "Art. 1072bis Ger.W." in *Gerechtigd recht. Artikelsgewijze commentaar met overzicht van rechtspraak en rechtsleer*, P. DEPUYDT e.a. (eds.), Kluwer, 1999, nr. 5 en de aangehaalde rechtspraak.

procesrecht slaat hem bepaalde wapens uit de hand maar maakt hem niet a priori onmogelijk om de strijd niettemin met de overgebleven wapens te winnen, zoals mr. FRANX het formuleert.⁵⁸

a.3.4. Kan een procespartij artikel 6 EVRM inroepen tegen zijn wederpartij?

De fundamentele rechten en vrijheden zijn publiek recht, ze stellen grenzen aan de overheidsmacht. Grondrechten houden in de eerste plaats aanspraken in ten aanzien van de overheid. Ze hebben een verticale werking. Vooropgesteld moet worden dat het door artikel 6, §1 EVRM toegekende recht van een procederende partij op de behandeling van zijn zaak binnen een redelijke termijn een recht is dat hem toekomt ten opzichte van en hem beschermt tegen de Staat voor wiens rechterlijke autoriteiten hij procedeert⁵⁹.

De vraag of het EVRM ook bescherming biedt tegen inbreuken vanwege particulieren (derdenwerking, horizontale werking of *Drittwirkung*) is betwist.⁶⁰ Het EVRM sluit derdenwerking niet expliciet uit, doch anderzijds volgt deze werking niet dwingend uit het verdrag. In de zaak Deweer stelde het Hof dat "le droit à un tribunal revêt une trop grande importance dans une société démocratique pour qu'une personne en perde le bénéfice par cela seul qu'elle a souscrit à un arrangement parajudiciaire. En un domaine qui relève de l'ordre public des Etats membres du Conseil de l'Europe, une mesure ou solution dénoncée comme contraire à l'article 6 appelle un contrôle particulièrement attentif. La Cour n'ignore pas avec quelle fermeté des juridictions belges ont censuré, sur base de l'article 8 de la Constitution et de l'article 6 de la Convention, le non-respect du droit à un tribunal dans les relations juridiques privées⁶¹". Het Hof verwijst hierbij naar Belgische rechtspraak.⁶² Men kan dus stellen dat de rechtspraak in België ertoe neigt aan

⁵⁸ Conclusie OM onder Hoge Raad 7 februari 1986, *NJ* 1986, nr. 791, overweging 20.

⁵⁹ Zie bv. Hof Mensenrechten, arrest Buchholz van 6 mei 1981, *Publ. Eur. Court H.R.*, Serie A, nr. 42, §49; Hof Mensenrechten, arrest Zimmerman van 13 juli 1983, *Publ. Eur. Court H.R.*, Serie A, nr. 66, §24; Hof Mensenrechten, arrest H v/ Frankrijk van 24 oktober 1989, *Publ. Eur. Court H.R.*, Serie A, nr. 162, §55; Hof Mensenrechten, arrest Wiesinger van 30 oktober 1991, *Publ. Eur. Court H.R.*, Serie A, nr. 213, §54.

⁶⁰ Zie hierover o.a. E. A. ALKEMA, "The third-party applicability or «Drittwirkung» of the European Convention on Human Rights", in F. MATSCHER en H. PETZOLD (eds.), *Protecting Human Rights: the European dimension. Studies in honour of Gérard J. Wiarda*, Köln, Carl Heymanns Verlag, 1988, 33-45; A. CLAPHAN, "The «Drittwirkung» of the Convention" in J. MACDONALD e.a. (eds.), *The European system for the protection of Human Rights*, Dordrecht, Martinus Nijhoff, 1993, 163-206; A. DRZEMCZEWSKI, *European human rights convention in domestic law. A comparative study*, Oxford, Clarendon Press, 1983, 199-228; D. SPIELMANN, "«Obligations positives» et «effet horizontal» des dispositions de la Convention", in F. SUDRE (ed.), *L'interprétation de la Convention européenne des droits de l'homme*, Brussel, Bruylant, 1998, 133-174.

⁶¹ Hof Mensenrechten, arrest Deweer van 27 februari 1980, *Publ. Eur. Court H.R.*, Serie A, nr. 35, §49.

⁶² Cass. 1 juni 1966, *Pas.* 1966, I, 1249; Rb. Brussel 23 november 1967, *J.T.* 1967, 741.

te nemen dat de door het EVRM gewaarborgde grondrechten ook toepasselijk zijn op de rechtsverhouding tussen particulieren.⁶³

Dadelijk moet echter gesteld worden dat de in de Belgische rechtsorde erkende derdenwerking van de in het EVRM neergelegde rechten en vrijheden niet rechtstreeks via de toezichtsprocedure van het EVRM zelf kan worden verwezenlijkt. Klachten tegen individuen worden onontvankelijk verklaard.

b. Herstelmaatregelen naar intern recht in strafzaken

Uit de rechtspraak van de Commissie en het Hof voor de Rechten van de Mens blijkt dat passende herstelmaatregelen naar intern recht kunnen bestaan in een strafvermindering, die evenredig is met de omvang van de schade die door de vertraging werd geleden, of in de stopzetting van de vervolging, maar niet in schadevergoeding.⁶⁴

De overschrijding van de redelijke termijn kan nadeel berokkenen aan de beklagde of beschuldigde.⁶⁵ Dit nadeel kan op een passende en voldoende wijze worden hersteld door een aangepaste vermindering van de strafmaat.⁶⁶ Bij het bepalen van deze vermindering moet de rechter rekening houden met de graad van overschrijding van de redelijke termijn en met het nadeel dat door de beklagde werd ondergaan.

Of de overschrijding van de redelijke termijn ook kan leiden tot de onontvankelijkheid van de strafvordering is enigszins betwist. Tot voor kort oordeelde het Hof van Cassatie dat de overschrijding van de redelijke termijn niet automatisch kan leiden tot de onontvankelijkheid van de strafvervolging, maar dat de gevolgen van de overschrijding moeten beoordeeld worden in het licht van de bewijslevering van de feiten enerzijds, en in verband met het aan die feiten te verbinden strafgevolg anderzijds op grond dat de abnormale duur van de rechtspleging de teloorgang der bewijzen tot gevolg kan hebben, zodat de rechter niet meer kan beslissen dat de feiten bewezen zijn, doch deze teloorgang der bewijzen tevens nadeel kan berokkenen aan de beklagde of aan de beschuldigde.⁶⁷ Bepaalde feitenrechters besluiten wel tot de niet-ontvankelijkheid.⁶⁸

⁶³ J. VELU, en R. ERGEC, *o.c.*, nr. 95; J. VELU, "Article 6 of the European Convention on Human Rights in Belgian Law", *American Journal of Comparative Law* 1970, 266-267 en de geciteerde rechtspraak. *Contra*: Rb. Brussel 23 maart 1990, *J.T.* 1991, 114.

⁶⁴ R. VERSTRAETEN, *o.c.*, nr. 1429.

⁶⁵ Cass. 22 oktober 1986, *R.W.* 1987-88, 535.

⁶⁶ Cass. 13 december 1988, geciteerd in A. DE NAUW en M. VANDEBOTERMET, "De gevolgen van de overschrijding van de "redelijke termijn" van artikel 6.1. E.V.R.M.", *R.W.* 1988-89, 1286-1287.

⁶⁷ Zie o.a. Cass. 24 januari 1990, *Arr. Cass.* 1989-1990, 676.

⁶⁸ Zie de rechtspraak geciteerd in A. DE NAUW en M. VANDEBOTERMET, *l.c.*, 1287.

Nu stelt het Hof van Cassatie uitdrukkelijk dat de feitenrechter, wanneer hij regelmatig vaststelt dat de redelijke termijn overschreden is, de strafvordering niet op deze grond onontvankelijk of vervallen mag verklaren.⁶⁹ Wel kan de feitenrechter, in voorkomend geval, de straf tot het wettelijk minimum terugbrengen en zelfs oordelen dat een loutere schuldverklaring volstaat.⁷⁰

In een recent verleden heeft het Hof van Cassatie gesteld dat de bodemrechter die een schending van de redelijke termijn vaststelt, herstelmaatregelen moet bevelen ten voordele van de beklaagde. De overschrijding van de redelijke termijn houdt immers een zo belangrijke aantasting in van de door artikel 6 EVRM gewaarborgde fundamentele rechten van de beklaagde dat de rechter niet mag oordelen dat de overschrijding van de redelijke termijn de belangen van de beklaagde niet schaadt. De rechter die na de overschrijding van de redelijke termijn geen herstelmaatregelen beveelt, schendt artikel 6 EVRM.⁷¹

Bij de beoordeling naar de redelijkheid van de termijn is niet vereist dat de beklaagde actief mee werkt aan een snelle afhandeling van de zaak. Indien echter de beklaagde verantwoordelijk is voor de onredelijke duurtijd van de procedure kan de Staat niet aansprakelijk gesteld worden op grond van een schending van de redelijke termijnvereiste. Het Hof van Cassatie herneemt hier het standpunt van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens. *"La Cour rappelle que l'article 6 n'exige pas des intéressés une coopération active avec les autorités judiciaires. On ne saurait non plus leur reprocher d'avoir tiré pleinement parti des voies de recours que leur ouvrait le droit interne. Cependant, leur comportement constitue un fait objectif, non imputable à l'Etat et à prendre en compte pour répondre à la question de savoir si la procédure a ou non dépassé le délai raisonnable de l'article 6, §1⁷²".*

c. Herstelmaatregelen voor het Europees Hof voor de Rechten van de Mens

De individuele klager kan, eens de interne rechtsmiddelen uitgeput zijn, met zijn klacht over de schending van het redelijke termijnbeginsel van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens slechts een declaratoire uitspraak verkrijgen inhoudende dat inderdaad de in acht te nemen redelijke termijn door de Staat is overschreden en hem daarbij op grond van artikel 41 EVRM een billijke genoegdoening toekennen indien door de nationale rechter geen passende en voldoende herstelmaatregel is uitgesproken. De billijkheidsvergoeding kan zowel betrekking hebben op geleden materiële en

⁶⁹ Cass. 1 februari 1994, *T.G.R.* 1994, 125, met noot P. TRAEST; Cass. 9 december 1997, *R.W.* 1998-1999, 14.

⁷⁰ Cass. 9 december 1997, *R.W.* 1998-1999, 14.

⁷¹ Cass. 29 juni 1999, *J.L.M.B.* 2000, 502 en de daarbij horende noot van F. KUTY, "Dépassement du délai raisonnable et préjudice du prévenu".

⁷² Zie bv. Hof Mensenrechten, arrest De Blasiis t/ Italië van 14 december 1999, §23.

immateriële schade, als op de proceskosten voor de nationale gerechten en de Europese instanties en bestaat uit een pecuniaire genoegdoening.⁷³

De voorwaarde tot toekenning van een billijkheidsvergoeding op grond van voormeld artikel is dus dat niet reeds op basis van het interne nationale recht de schadelijke gevolgen van de verdragsschending hersteld zijn c.q. kunnen worden.

1.3. Conclusie: Het begrip "eindvonnis" volgens de Straatsburgse rechtspraak

Het Hof voor de Rechten van de Mens heeft een eigen invulling gegeven aan het begrip eindvonnis.

In een eerste fase heeft het Hof geoordeeld dat de tenuitvoerlegging van het vonnis waarvoor de tussenkomst van een rechterlijke instantie vereist is mee in rekening genomen moet worden bij de beoordeling naar de redelijkheid van de termijn om een rechtsgeschil te beslechten en dus deel uitmaakt van het proces in de zin van artikel 6, §1 EVRM.⁷⁴ De gehele procedure kan in deze gevallen in twee fasen opgesplitst worden. De eerste fase houdt het proces in en leidt tot het eindvonnis zoals we dat in de interne rechtsorde verstaan: namelijk de definitieve beslechting van een rechtsgeschil door een rechter. De tweede fase behelst de uitvoeringsprocedure: om de tenuitvoerlegging van het vonnis te verkrijgen is de winnende partij genoodzaakt zich tot de rechter te wenden om een uitvoerbare titel te verkrijgen. De gehele instantie wordt dus voortgezet.

In een tweede fase heeft het Hof geoordeeld dat de tenuitvoerlegging van het vonnis als dusdanig integraal deel uitmaakt van het recht op een proces in de zin van artikel 6, §1 EVRM, zonder een onderscheid te maken of de tenuitvoerlegging van het vonnis in handen ligt van de overheid of van de winnende partij.⁷⁵

Er is dus sprake van een werkelijk eindvonnis op het ogenblik dat het gevorderde recht zijn effectieve verwezenlijking heeft gekend, dit is wanneer het vonnis werd ten uitvoer gelegd. Deze definitie staat haaks op de definitie van eindvonnis die in de interne rechtsorde wordt gegeven. In het tweede deel zal dieper op de internrechtelijke definitie ingegaan worden.

⁷³ P. SMITS, *o.c.*, 235.

⁷⁴ Zie de zaken *Silva Pontes* van 23 maart 1994, *Scollo* van 28 december 1995, *Zappia* van 26 september 1996 en *Di Pede* van 26 september 1996.

⁷⁵ Zie de zaken *Hornsby* van 19 maart 1997 en *Immobiliare Saffi* t/Italië van 28 juli 1999.

2. De tenuitvoerlegging van het vonnis volgens het interne recht

2.1. Het begrip "eindvonnis" volgens het interne recht

2.1.1. Definitieve eindbeslissing over de grond van de zaak

In het Belgisch procesrecht is er sprake van een werkelijk eindvonnis⁷⁶ wanneer de rechter het rechtsgeschil op een definitieve wijze heeft beslecht (art. 19 Ger.W.), met andere woorden wanneer de rechter op een verplichtende wijze heeft vastgesteld wat de rechten en plichten van de partijen zijn. Op grond van dit vonnis zal de in gelijk gestelde partij kunnen overgaan tot de tenuitvoerlegging van het vonnis. De grosse van een vonnis is immers een uitvoerbare titel.⁷⁷

2.1.2. De tenuitvoerlegging van het vonnis

a. Verjaring door verloop van 10 jaar (art. 2262bis B.W.)

In het Belgisch uitvoeringsrecht ligt de tenuitvoerlegging van het eindvonnis voorzien van het formulier van tenuitvoerlegging in handen van de winnende partij.⁷⁸ Uit elk eindvonnis dat een veroordeling inhoudt vloeit immers een persoonlijke rechtsvordering voort, de actio judicati, op grond waarvan de winnende partij de tenuitvoerlegging van de veroordeling kan vorderen. Deze vordering verjaart door verloop van tien jaar (art. 2262bis B.W.), ook al gaat het om een veroordeling die is uitgesproken krachtens een schuldvordering waarop een kortere verjaringstermijn van toepassing is.⁷⁹

⁷⁶ Een "werkelijk eindvonnis" is te onderscheiden van een "gedeeltelijk eindvonnis" dat slechts de rechtsmacht van de rechter over een geschilpunt uitput (zie bv. Cass. 29 mei 1990, *Arr.Cass.* 1989-1990, 1235; Arbh. Bergen 23 september 1994, *R.R.D.* 1994, 559). Zo is bv. een uitspraak over de ontvankelijkheid een eindbeslissing in de zin van een "gedeeltelijk eindvonnis" (zie bv. Cass. 28 juni 1982, *Arr.Cass.* 1981-1982, 1380; Cass. 18 juni 1993, *Arr.Cass.* 1993, 604).

⁷⁷ *Sensu stricto* is het verkeerd te stellen dat een vonnis een uitvoerbare titel is. Het is niet de rechter maar de griffier die, in zijn hoedanigheid van vertegenwoordiger van de uitvoerende macht, de uitgifte van het vonnis voorziet van zijn formulier van tenuitvoerlegging.

⁷⁸ Tegenover de *definitieve* tenuitvoerlegging (d.i. op grond van een definitieve rechterlijke uitspraak) staat de *voorlopige tenuitvoerlegging* die de mogelijkheid biedt aan de partij, die in eerste aanleg in het gelijk werd gesteld, om onmiddellijk over te gaan tot de tenuitvoerlegging van het vonnis, zelfs indien de tegenpartij verzet of hoger beroep aantekent.

⁷⁹ Cass. 21 februari 1985, *R.W.* 1985-86, 1280; Bergen 17 september 1996, *J.T.* 1997, 217; G. DE LEVAL, *Traité des saisies. Règles générales*, Luik, Faculté de droit, 1988, 448; H. DE PAGE en R.

b. Grondslag van de bevrijdende verjaring⁸⁰

De bevrijdende verjaring is een verweermiddel waardoor een vorderingsrecht of een zakelijk recht op andermans goed niet meer kan worden opgeëist wegens de niet-uitoefening van deze rechten gedurende de door de wet bepaalde termijn.

De bevrijdende verjaring komt op het eerste zicht als onrechtvaardig voor, want hoe is het mogelijk dat een schuldenaar kan weigeren te betalen enkel en alleen omdat zijn schuldeiser een zekere tijd heeft laten voorbijgaan zonder op zijn schuldvordering aanspraak te maken? Of zoals in de volksmond gezegd wordt, "*cent ans d'injustice ne font pas un an de droit*". Nochtans kennen alle rechtsstelsels een regeling betreffende de verjaring.

Vooreerst werd gesteld dat verjaring berustte op een vermoeden van afstand van recht. Deze redenering overtuigt niet. Een vermoeden is immers in beginsel weerlegbaar: het tegenbewijs kan geleverd worden. Dit is inzake verjaring niet het geval.

Juister is te stellen dat de verjaring berust op de beschouwing dat iedere maatschappij nood heeft aan rechtszekerheid en sociale rust. De samenleving heeft er immers belang bij dat feitelijke toestanden, die gedurende lange tijd hebben bestaan, ook door het recht worden erkend. Wat de rechtsvorderingen betreft, is het evident dat ze na verloop van een zekere tijd verjaren. Rechtsgedingen die pas na het verloop van zo'n lange tijd worden ingesteld, zullen slechts zeer moeilijk kunnen worden beslecht. In het belang van een goede rechtspraak en van de sociale rust dienen dergelijke processen zoveel mogelijk te worden vermeden. Een andere bestaansreden voor het instituut van de verjaring is het voorkomen van onoplosbare bewijsproblemen.

De wetgever heeft er wel voor gezorgd dat de verjaringsregeling zelden onrecht veroorzaakt. De verjaringstermijnen zijn immers in het algemeen zeer lang.

DEKKERS, *Traité élémentaire de droit civil belge*, VII, Brussel, Bruylant, 1957, nr. 1308; E. DIRIX, en K. BROECKX, *Beslag*, in *A.P.R.*, Gent, Story-Scientia, 1992, n° 157 en 475.

⁸⁰ Zie hierover H. DE PAGE en R. DEKKERS, *o.c.*, nr. 1132.

2.2. Hoe beantwoordt het uitvoeringsrecht aan de vereisten van artikel 6 EVRM?

2.2.1. *Het Belgisch uitvoeringsrecht in het licht van artikel 6 EVRM*

a. Algemeen

Het recht op de tenuitvoerlegging van het vonnis, zoals dat onlangs door het Europees Hof voor de Rechten van de Mens erkend werd, moet op een redelijke manier verstaan worden. Het kan geenszins betekenen dat de Staat aansprakelijk gesteld kan worden wanneer de veroordeelde partij haar verbintenis niet nakomt. De Staat strekt niet tot waarborg voor de uitvoering van het vonnis en zal bijgevolg niet instaan voor de uitvoering van de verbintenis bij niet nakoming ervan door de veroordeelde partij. Ook kan de Staat niet aansprakelijk gesteld worden wanneer de winnende partij onredelijk lang wacht alvorens de tenuitvoerlegging van het vonnis te vorderen. Het Belgisch uitvoeringsrecht ligt niet in handen van de overheid doch wel in handen van de winnende partij. Wel kan de rechtsonderhorige het onbestaand of gebrekkig karakter van de procedure van tenuitvoerlegging voor het Hof opwerpen.⁸¹ De rechtspraak van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens heeft immers rechtstreekse werking in de nationale rechtsorde.

Nu het Hof geoordeeld heeft dat de tenuitvoerlegging van het vonnis als een onderdeel van het eerlijk proces in de zin van artikel 6 EVRM beschouwd moet worden en dat de verdragsstaten de positieve verplichting hebben hun recht in overeenstemming te brengen met het EVRM en de Straatsburgse rechtspraak, dient onderzocht te worden in welke mate het uitvoeringsrecht wel aan bovenvermeld artikel beantwoordt. De regels van het uitvoeringsrecht moeten afdoende en eenvoudig zijn zodat de organisatie of, in voorkomend geval, de ontwikkeling van de insolventie van de schuldenaar vermeden wordt en zodat de inertie van de schuldenaar die weigert zijn verbintenis uit te voeren tegengegaan wordt. Wat is immers de zin procedures ter beschikking van de schuldeiser te stellen om een uitvoerbare titel te verkrijgen indien de tenuitvoerlegging zelf verhinderd wordt door talrijke gebeurtenissen?

b. Voorwerp van het beslag

Als algemene regel geldt dat de schuldeiser die over een uitvoerbare titel beschikt zich, behoudens wettelijke redenen van voorrang en de onbeslagbaarheid van sommige goederen, op heel het vermogen van zijn debiteur kan verhalen (art. 7 en 8 Hyp.W.). De onbeslagbaarheid van een

⁸¹ N. FRICERO, *l.c.*, 77.

bepaald goed kan slechts voortvloeien hetzij uit de wet, hetzij uit zijn aard of omdat het uitsluitend aan de persoon van de beslagene verbonden is.

c. Bewarend beslag

De winnende partij kan bewarend beslag leggen wanneer naar objectieve maatstaven de financiële positie van de debiteur in het gedrang komt. In beginsel is voor het leggen van bewarend beslag steeds de toestemming van de beslagrechter vereist. De beslagrechter moet binnen de 8 dagen zijn beschikking verlenen (art. 1418 Ger.W.). De geldigheidsduur van het bewarend beslag bedraagt drie jaar. Bij beslag op roerend goed gaat die termijn in vanaf de datum van de beschikking c.q. het beslagexploot indien het beslag werd gelegd op grond van art. 1414 Ger.W.. De beslagrechter kan kortere termijnen bepalen (art. 1425 Ger.W.). Bij onroerend beslag worden de termijnen gerekend vanaf de datum van overschrijving van het beslag (art. 1436 Ger.W.). Het onroerend beslag is vatbaar voor vernieuwing (art. 1437, eerste lid Ger.W.).

d. Uitvoerend beslag

Wanneer de veroordeelde partij zijn verbintenissen voortvloeiende uit het vonnis niet vrijwillig nakomt, kan de winnende partij overgaan tot gedwongen tenuitvoerlegging (zie de artikelen 1494 en volgende Ger.W.). Dergelijke tenuitvoerlegging, ook wel uitvoerend beslag genoemd, is het procedurele gevolg van de uitvoerbare titel die in de regel een vonnis is, of, met zeker voorbehoud, een notarisakte die, met de instemming van de partijen, als dusdanig geldt. De tenuitvoerlegging wordt niet door de rechter geleid. Het berust op het initiatief van de schuldeiser die beslist ertoe over te gaan onder leiding van een gerechtsdeurwaarder.⁸²

Aan elk uitvoerend beslag gaat een bevel aan de schuldenaar vooraf dat tenminste één dag voor het beslag wordt gedaan, en betekening van de titel bevat, indien hij nog niet betekend is (art. 1499 Ger.W.). Uitvoerend beslag op een onroerend goed kan slechts worden gelegd na verloop van vijftien dagen na het bevel, maar binnen 6 maanden (art. 1566 en 1567 Ger.W.). Het bevel doet een wachttermijn lopen van één dag alvorens beslag kan worden gelegd.

e. Rechtsmiddelen

Alle vorderingen betreffende de middelen van tenuitvoerlegging worden gebracht voor de beslagrechter (art. 1395 Ger.W.). De bevoegdheid van de beslagrechter reikt tot al die geschillen die gaan over de regelmatigheid of de rechtmatigheid van de tenuitvoerlegging. Hij is echter onbevoegd om uitspraak

⁸² G. DE LEVAL, *o.c.*, 412.

te doen betreffende een vordering over de grond, behalve voor de uitzonderingen die de wet uitdrukkelijk bepaalt.⁸³

Tegen de beschikking die de toelating tot bewarend beslag weigert, kan de beslaglegger hoger beroep instellen binnen een maand na de kennisgeving van de beschikking (art. 1419, eerste lid en 1031 Ger.W.). Tegen de beschikking waarbij toelating tot bewarend beslag wordt verleend kan de beslagene of iedere andere belanghebbende partij derdenverzet aantekenen (art. 1419 Ger.W.).

In geval van zwarigheden bij de gedwongen tenuitvoerlegging kan iedere belanghebbende partij zich wenden tot de beslagrechter doch zonder dat het instellen van deze vordering schorsende kracht heeft (art. 1498 Ger.W.), behalve in het geval dat hij die beweert geheel of ten dele eigenaar te zijn van in beslag genomen voorwerpen verzet doet tegen de verkoop ervan (art. 1514 Ger.W.).

f. Tussenkomsst van de overheid bij de tenuitvoerlegging

De winnende partij kan niet persoonlijk overgaan tot het leggen van beslag op bepaalde goederen. Hij zal hiervoor een gerechtsdeurwaarder machtigen (art. 1393 Ger.W.). In sommige gevallen zal de rechter zelf een openbare of ministeriële ambtenaar aanstellen die de uitvoeringsmaatregel zal volbrengen (art. 1553 en 1580 Ger.W.). De gerechtsdeurwaarder heeft de bevoegdheid om een beroep te doen op de openbare macht (K.B. 27 mei 1971⁸⁴, zie ook art. 1504 en volgende Ger.W.). Weigeren de aangezochte autoriteiten hun medewerking dan kan de gerechtsdeurwaarder zich wenden tot de procureur-generaal of de procureur des Konings (art. 139 Ger.W. en art. 25 Sv.). Indien de gerechtsdeurwaarder door zijn dralen of nalatigheid de kansen van de schuldeiser om uitvoering van de verbintenis door de schuldenaar te verkrijgen in het gevaar brengt, zal hij hiervoor aansprakelijk gesteld kunnen worden.⁸⁵

g. Conclusie: komt de Staat zijn positieve verplichtingen na?

De verdragstaten komen hun positieve verplichtingen die uit het EVRM voortvloeien na door middelen van tenuitvoerlegging ter beschikking van de winnende partij te stellen. Ze bestaan hierin dat door middel van dwang de vervulling van de verplichtingen van de schuldenaar wordt verzekerd (bijvoorbeeld door bewarend beslag op een roerend of onroerend goed, pandbeslag, uitvoerend beslag, enzovoort). Bovendien verleent de Staat zijn medewerking aan de tenuitvoerlegging van het vonnis: de gerechtsdeurwaarder kan een beroep doen op de openbare macht en hij kan zich tot de procureur-

⁸³ Cass. 29 september 1986, *Arr. Cass.* 1986-87, 128.

⁸⁴ *B.S.* 3 juli 1971.

⁸⁵ G. DE LEVAL, *o.c.*, 67 en de geciteerde rechtspraak.

generaal of de procureur des Konings wenden indien de bevoegde autoriteiten weigeren hun bijstand te verlenen.

De voorlopige tenuitvoerlegging van het vonnis in eerste aanleg gewezen stelt nog problemen met betrekking tot de vereiste van redelijke termijn. Hierop wordt in de volgende afdeling nader ingegaan.

2.2.2. Een onvolkomen uitvoeringsrecht in het licht van artikel 6 EVRM (?)

De beslissingen van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens stellen niet alleen dat de tenuitvoerlegging doeltreffend moet zijn maar ook dat de tenuitvoerlegging binnen een redelijke termijn moet gebeuren.

Vonnissen in eerste aanleg gewezen kunnen niet onmiddellijk tenuitvoergelegd worden vermits de termijnen en de uitoefening van verzet of hoger beroep tegen eindvonnissen de tenuitvoerlegging daarvan schorsen (art. 1397 Ger.W.). Deze situatie heeft tot gevolg de tenuitvoerlegging uit te stellen en het gebruik van dilatoire rechtsmiddelen te bevorderen.

Om dit te vermijden heeft de wetgever bepaald dat, behoudens de uitzonderingen die de wet bepaalt, de rechter de voorlopige tenuitvoerlegging van de vonnissen kan toestaan (art. 1398 Ger.W.). De voorlopige tenuitvoerlegging biedt de mogelijkheid aan de partij, die in eerste aanleg in het gelijk werd gesteld, om onmiddellijk over te gaan tot de tenuitvoerlegging van het vonnis, zelfs indien de tegenpartij verzet of hoger beroep aantekent.⁸⁶

Wel is het zo dat de begunstigde van een vonnis, die opdracht geeft tot voorlopige tenuitvoerlegging, dit doet, volgens artikel 1398, tweede lid Ger.W., op eigen risico. Dit houdt in dat hij de gevolgen draagt van een gehele of gedeeltelijke hervorming of vernietiging van het vonnis en, boven de teruggave van hetgeen hij ingevolge de hervormde of vernietigde beslissing heeft ontvangen, de schade dient te vergoeden die door de enkele tenuitvoerlegging is ontstaan, zonder dat daartoe enige kwade trouw of fout in de zin van de artikelen 1382 en 1383 B.W. is vereist.⁸⁷

N. FRICERO⁸⁸ vraagt zich af of het niet beter zou zijn om onmiddellijk de tenuitvoerlegging van elk vonnis toe te laten, ongeacht welk rechtsmiddel nog uitgeoefend kan worden. Wel is het zo dat het recht op de tenuitvoerlegging van het vonnis niet als een absoluut recht kan gelden. Beperkingen zouden gesteld kunnen worden die het Europees Hof voor de Rechten van de Mens zou aanvaarden indien het nagestreefde doel wettig is, de beperkingen geen

⁸⁶ E. DIRIX en K. BROECKX, *o.c.*, 154.

⁸⁷ Cass. 7 april 1995, *R.W.* 1995-96, 184, met noot K. BROECKX.

⁸⁸ N. FRICERO, *l. c.*, 74.

fundamentele aantasting inhouden van het recht en de aangewende middelen redelijkerwijze evenredig zijn met het beoogde doel.

Volgens N. FRICERO zou de eerste beperking betrekking hebben op procedures die belangen van openbare orde bevatten (bijvoorbeeld procedures met betrekking tot de staat van de persoon). De tweede beperking zou het gevolg kunnen zijn van de rechtmatige belangen van de veroordeelde partij. Laatstgenoemde zou steeds de mogelijkheid moeten hebben om de schorsing van de tenuitvoerlegging te eisen in het geval hij beroep heeft aangetekend tegen het bestreden vonnis. Het bestaan van minstens één ernstig middel tegen het bestreden vonnis zou het criterium zijn om de vordering tot schorsing te beoordelen, in de mate dat dit criterium dilatoire of roekeloze vorderingen tot schorsing uitsluit.

Bovendien zou het welkom zijn dat uitgifte voorzien van het formulier van tenuitvoerlegging de dag zelf van het vonnis geleverd zou worden zodat de tenuitvoerlegging binnen een redelijke termijn kan plaatsvinden.

2.2.3. *De actio judicati getoetst aan artikel 6 EVRM*

Overeenkomstig artikel 2262bis B.W. beschikt de winnende partij over een periode van tien jaar alvorens zijn rechtsvordering met betrekking tot de tenuitvoerlegging van het vonnis verjaart. Vraag is of de veroordeelde partij zich op een of andere wijze kan beroepen op het feit dat de tenuitvoerlegging van het vonnis onredelijk laat gevorderd werd, maar nog wel binnen de wettelijk bepaalde termijn van tien jaar, om het vonnis niet meer te moeten uitvoeren.

a. Beroep op de vereiste van redelijke termijn

In een strafzaak van 11 juni 1999 heeft de rechtbank van eerste aanleg van Brugge geoordeeld dat de niet-uitvoering, gedurende meer dan 17 jaar⁸⁹ van de veroordeling tot afbraak van een onvergund, "zonevreemd" gebouw, strijdig is met de redelijke termijn in strafzaken en de verbeurte van het recht van uitvoering tot gevolg heeft.⁹⁰

Een beroep op de redelijke termijnvereiste om een onredelijke laattijdige vordering tot uitvoering niet na te komen is betwistbaar. Uit de casuïstiek van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens blijkt dat de tenuitvoerlegging van het vonnis mede in beschouwing wordt genomen bij de berekening van de redelijke termijn en vervolgens zelfs als integraal deel van het eerlijk proces beschouwd wordt om te verhinderen dat de rechtsorde zou toelaten dat de

⁸⁹ De *actio judicati* verjaarde toen na 30 jaar.

⁹⁰ Rb. Brugge 11 juni 1999, AR nr. 99/126/A, *onuitg.*; zie ook S. LUST, "De Flandria Ranche mag blijven", *De Juristenkrant* september 1999, 9.

winnende partij in de onmogelijkheid gesteld wordt om uitvoering van het vonnis te bekomen. Voor het Hof staat immers de verwezenlijking van de burgerlijke rechten binnen een redelijke termijn en de heerschappij van het recht die eigen is aan een democratische samenleving centraal. Het besproken vonnis wendt ons inziens de beslissing van het Hof van de Rechten van de Mens af van haar doel. De veroordeelde partij werpt de vereiste van redelijk termijn op om te verhinderen dat het recht verwezenlijkt wordt.

Bovendien is ons inziens de sanctie die de rechtbank verbindt aan de overschrijding van de redelijke termijn, met name de verbeurte van het recht overdreven. Wat geldt voor een overschrijding van de redelijke termijn tijdens de gerechtelijke procedure geldt *a fortiori* ook daarna, dit wil zeggen tijdens de uitvoeringsprocedure. De overschrijding van de redelijke termijn tijdens de gerechtelijke procedure heeft niet de verbeurte van het recht doch wel schadevergoeding als gevolg.

Verschillend is echter de situatie waarbij de betrokkene veroordeeld wordt tot een vrijheidsstraf of een penale geldboete. De tenuitvoerlegging van dergelijke straffen gebeurt immers op verzoek van de procureur des Konings (cfr. supra). Zolang deze laatste niet overgaat tot uitvoering van het vonnis, blijft de veroordeelde partij in de onzekerheid omtrent zijn lot. Dit heeft artikel 6 EVRM als doel te vermijden. Hieruit volgt dat de Staat de positieve verplichting heeft ervoor te zorgen dat de tenuitvoerlegging van het vonnis daadwerkelijk binnen een redelijke termijn gebeurt. De Staat schendt artikel 6 EVRM door geen termijnen te voorzien voor de tenuitvoerlegging van het vonnis in strafzaken.

Als sanctie zal de benadeelde persoon derhalve een billijke genoegdoening vanwege de Staat voor het Europees Hof voor de Rechten van de Mens, dan wel een strafvermindering voor de nationale rechterlijke instanties kunnen bekomen wegens niet naleving van artikel 6 EVRM. Zoals een onredelijke vertraging tijdens de procedure niet kan leiden tot onontvankelijkheid van de strafvordering, kan o.i. gesteld worden dat een onredelijke vertraging om de tenuitvoerlegging van het vonnis te vorderen niet kan leiden tot de verbeurte van dat recht.

b. Beroep op de leer van procesrechtsmisbruik

Traditioneel heeft men het procesrechtsmisbruik beschouwd als een belangrijk toepassingsgeval van de leer op het rechtsmisbruik. Er kan misbruik van recht ontstaan, niet alleen door de uitoefening van het recht met het enkele inzicht om te schaden, maar eveneens door de uitoefening ervan op een wijze die kennelijk de grenzen te buiten gaat van de normale uitoefening van dat recht

door een voorzichtig en bezorgd persoon en daarbij een nadeel aan een derde berokkent⁹¹.

Procesrechtsmisbruik postuleert echter, zoals M. STORME het verwoordt, "*een eigen aanpak en kan niet worden beheerst door de beginselen van het rechtsmisbruik. De autonomie, de dienende functie, het overheidskarakter met zijn improductieve aspecten en het geciviliseerd geweld van het procesrecht geven aan het procesrechtsmisbruik een bijzondere zelfstandige dimensie*"⁹². De art. 1382 en volgende B.W. als (uitsluitende) grondslag voor procesmisbruik zijn voorbijgestreefd. Hoewel nergens in het gerechtelijk wetboek een algemene regel is neergeschreven die de verhouding tussen procesvoerende beheerst, kan moeilijk ontkend worden dat beginselen als goede trouw (procesrechtelijk vertaald: behoorlijke procesvoering) het procesrecht beheersen. Elke proceshandeling die, naar omstandigheden, niet strookt met de inhoud van adjectieven als "eerlijk, loyaal, correct, fatsoenlijk, verstandig en billijk" kan aldus worden beteugeld, ongeacht of er al dan niet schade werd berokkend, aldus P. TAELEMAN.⁹³ De rechter zal hierbij slechts marginaal mogen toetsen naar de eisen van redelijkheid en zorgvuldigheid (criterium van de *bonus homo processualis*).⁹⁴

Procesrechtsmisbruik kan zowel door de eisende als door de verwerende partij worden gepleegd en de ene en de andere kunnen dit doen in alle fases en onder alle vormen van het geding: eis, verweer, fixaties, mededeling van stukken, rechtsmiddelen, beslag en executie.⁹⁵

In de Belgische rechtspraak treft men een aantal beslissingen aan waarbij geoordeeld werd dat het onredelijk lang dralen vanwege de schuldeiser alvorens een vordering in rechte in te stellen⁹⁶ c.q. de zaak aanhangig te maken bij een ander Hof van Beroep na cassatie verkregen te hebben⁹⁷, een schending van het beginsel van de uitvoering te goeder trouw van de verbintenissen (art. 1134, 3de lid B.W.) en een misbruik van recht inhoudt. Door zijn gedrag, strijdig met het beginsel van de goede trouw, heeft de schuldeiser de schuldenaar immers in de onmogelijkheid gesteld zich te verdedigen. De sanctie op dergelijk misbruik van recht is niet de verbeurte van het recht van de schuldeiser maar wel een schadevergoeding.⁹⁸

⁹¹ Cass. 10 september 1971, *R.W.* 1971-72, 321.

⁹² M. STORME, "Over het tergend geding voor een roekeloze vriendschap. Beschouwingen m.b.t. het procesrechtsmisbruik", in *Liber Amicorum Jan Ronse*, Story-Scientia, 1986, 73.

⁹³ P. TAELEMAN, "Gebruik en misbruik van procesrecht", *T.P.R.* 1988, 111-112.

⁹⁴ M. STORME, *l.c.*, 83.

⁹⁵ *Ibidem*, 78.

⁹⁶ Luik 16 mei 1991, *J.L.M.B.* 1992, 84, met noot P. HENRY; Rb. Roermond 16 december 1982, *N.J.* 1983, 805.

⁹⁷ Luik 30 november 1993, *J.T.* 1994, 311.

⁹⁸ Zie bijvoorbeeld, naast de besproken arresten, Cass. 11 juni 1992, *J.T.* 1992, 676.

Deze redenering kan wellicht doorgetrokken worden tot gevallen van lijdelijkheid, niet meer bij het instellen van de vordering in rechte, maar wel bij het vorderen van de uitvoering van het vonnis. Dit lijkt aannemelijk, vooral nu geoordeeld wordt dat voor procesrechtsmisbruik geen schade vereist is. Een handeling die als onredelijk wordt beschouwd, volstaat om procesrechtsmisbruik te aanvaarden. De sanctie hierop is de betaling van een schadevergoeding.

3. Conclusie

Het Europees Hof voor de Rechten van de Mens heeft in een recente jurisprudentiële evolutie de tenuitvoerlegging van het vonnis als onderdeel van het proces in de zin van artikel 6, §1 EVRM beschouwd. Deze beslissing ligt in de lijn van de algemene wens van het Hof om concrete en effectieve rechten te beschermen en de heerschappij van het recht, die eigen is aan een democratische regeringsvorm, voorop te stellen.

Zoals het Hof al in de zaak *Golder* stelde dat het geen zin heeft te eisen dat een rechterlijke instantie aan bepaalde waarborgen moet voldoen indien de rechtsonderhorige geen toegang tot een dergelijke rechterlijke instantie heeft, stelt het Hof nu dat het ook geen zin heeft te kunnen beschikken over waarborgen bij het beslechten van het rechtsgeschil indien de winnende partij het vonnis slechts laattijdig, of *a fortiori* niet kan uitvoeren.

De beslissing van het Hof dat de tenuitvoerlegging van het vonnis integraal deel uitmaakt van het proces in de zin van artikel 6, §1 EVRM heeft als gevolg dat de waarborgen opgesomd in voormeld artikel ook toepasselijk zijn op de tenuitvoerlegging van het vonnis. Zo heeft het Hof geoordeeld dat de uitvoeringsprocedure, waarvoor de tussenkomst van een rechterlijke instantie vereist is, mee in rekening genomen moet worden voor de berekening van de redelijke termijn. Dit is logisch. Dergelijke uitvoeringsprocedure kan immers beschouwd worden als een tweede fase van het gehele proces. Deze rechtspraak heeft voor gevolg dat de betrokken verdragsstaten de verplichting hebben hun rechtstelsel op zodanige wijze in te richten dat de rechterlijke instanties in staat zijn te voldoen aan artikel 6, §1 inclusief de redelijke termijn-regel, niet alleen bij het beslechten van het rechtsgeschil maar ook tijdens de procedure die de tenuitvoerlegging van het vonnis regelt.

Hoewel het door artikel 6, §1 EVRM toegekende recht van een procederende partij op de behandeling van zijn zaak binnen een redelijke termijn een recht is dat hem toekomt ten opzichte van en hem beschermt tegen de Staat voor wiens rechterlijke autoriteiten hij procedeert, belet dit niet dat ook de tenuitvoerlegging van het vonnis dat in handen ligt van de winnende partij onder de redelijke termijnvereiste valt. De Staat zal weliswaar niet aansprakelijk zijn indien de winnende partij onredelijk lang wacht alvorens uitvoering van het vonnis te eisen, doch zal wel aansprakelijk gesteld kunnen

worden indien het interne rechtssysteem dermate georganiseerd is dat de winnende partij geen uitvoering van het vonnis binnen een redelijke termijn kan verkrijgen. De Staat heeft immers de verplichting om ervoor te zorgen dat de winnende partij de verwezenlijking van zijn recht kan verkrijgen.

De gevolgen die verbonden moeten worden aan een schending van de redelijke termijnvereiste maken een moeilijke vraag uit.

Zeker is dat een verdragsstaat voor het Europees Hof voor de Rechten van de Mens aansprakelijk gesteld kan worden indien zijn interne rechtsorde niet aan de vereisten van artikel 6 EVRM voldoet. Artikel 6 EVRM heeft immers interne en rechtstreekse werking. De verdragsstaten moeten hun rechtsorde dermate organiseren dat de rechtssubjecten binnen een redelijke termijn uitvoering van het vonnis kunnen verkrijgen. De sanctie bij schending van dit recht bestaat in een billijke genoegdoening.

Op zichzelf beschouwd, zal het gebruik van het uitvoeringsrecht niet vaak leiden tot onredelijke vertragingen. Het Belgisch uitvoeringsrecht is dermate ingericht dat de winnende partij op efficiënte en eenvoudige wijze uitvoering kan verkrijgen van het uitgesproken vonnis. Indien de veroordeelde partij niet overgaat tot vrijwillige tenuitvoerlegging, kan de winnende partij nog steeds overgaan tot gedwongen tenuitvoerlegging en de tussenkomst van de openbare macht vorderen. Cruciaal is de uitgifte van het vonnis voorzien van het formulier van tenuitvoerlegging. De schuldeiser heeft er alle belang bij om dit formulier snel te ontvangen: bij ontstentenis ervan kan hij immers niet overgaan tot tenuitvoerlegging van het vonnis.

Ook is het zo dat de verjaringstermijn van de *actio judicati* in het burgerlijk procesrecht de winnende partij de mogelijkheid geeft om de uitvoering van het vonnis gedurende een periode van tien jaar te vragen. Vraag is of de veroordeelde partij de vereiste van redelijke termijn mag inroepen tegen zijn wederpartij om het vonnis niet te moeten uitvoeren wegens een onredelijk laattijdige vordering tot uitvoering van het vonnis. Deze vraag dient o.i. ontkennend beantwoord te worden. De rechtspraak van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens zou hierdoor van haar doel (bescherming van concrete en effectieve rechten en heerschappij van het recht) afgewend worden. Bovendien zou dit situaties tot stand brengen waarbij onrechtmatige toestanden boven rechtmatige toestanden verkozen worden wat toch niet de bedoeling van het EVRM kan zijn. Men kan ook verwijzen naar de bedoeling van de lange verjaringstermijn van de *actio judicati*, met name het vermijden dat al te snel "onrecht" tot stand komt.

Wel zou de rechter, gebruik makend van zijn marginaal toetsingsrecht, kunnen oordelen dat de winnende partij niet als een *bonus homo processualis* heeft gehandeld en dat er misbruik van recht is om na een lange periode van stilstand uitvoering van het vonnis te vorderen.

In het strafprocesrecht liggen de zaken anders. Artikel 197 Sv. bepaalt slechts dat het vonnis ten uitvoer gelegd wordt op verzoek van de procureur des Konings, maar bepaalt de termijn niet waarbinnen de procureur des Konings hiertoe moet overgaan. Deze bepaling is moeilijk verenigbaar met de door artikel 6 EVRM aan de verdragsstaten opgelegde positieve verplichtingen op grond waarvan hun interne rechtsorde dermate georganiseerd moet zijn dat de tenuitvoerlegging van het vonnis binnen een redelijke termijn kan gebeuren zodat de betrokkene niet onredelijk lang in de onzekerheid blijft omtrent zijn lot. Een veroordeling van de Belgische Staat is hier niet uit te sluiten.